

Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

Open voor iedereen 2.0

Herijkte Actieplan Open Overheid
2023-2027

Wij doen
ons werk

ZO
Zorgvuldig
& Open

Voorwoord

Een open overheid vormt de basis van een sterke democratie. Elke Nederlander heeft het recht om te weten hoe besluiten worden genomen en hoe de overheid te werk gaat. Een open overheid draagt niet alleen bij aan het vertrouwen in de overheid, maar kan ook de samenwerking tussen overheid en samenleving versterken.

Sinds ons land zich in 2011 heeft aangesloten bij het Open Government Partnership (OGP) maken we een Actieplan Open Overheid. Het huidige, vijfde nationale actieplan, *Open voor iedereen*, heeft een looptijd van vier jaar. Dit betekent dat er halverwege een verplichte tussentijdse evaluatie plaatsvindt.

Tijdens deze evaluatie is gekeken naar de keuzes die zijn gemaakt, de resultaten die zijn behaald, en hoe de aanpak kan worden verbeterd. We werken sinds 2022 samen met de maatschappelijke coalitie *Over Informatie Gesproken* aan het Actieplan Open Overheid. Dit jaar heeft de coalitie een belangrijke rol gekregen bij de evaluatie.

Samenwerking maakt het verschil

In die twee jaar zijn mooie resultaten bereikt. Zo zijn er bijvoorbeeld:

- Manieren in kaart gebracht waarmee burgers meer grip krijgen op hun eigen gegevens.
- Stappen gezet om overheidsdocumenten beter vindbaar en herbruikbaar te maken.
- Inzichten uit onderzoek bevestigd dat openheid niet alleen waardevol is voor de samenleving, maar ook financieel voordeel oplevert.

Wat hebben deze voorbeelden met elkaar gemeen? Ze laten zien dat overheid en samenleving samen kunnen bouwen aan een open overheid. Nederland loopt hier voorop in de wereld, als lid van het OGP. Dat is iets om trots op te zijn. Toch is er nog voldoende werk aan de winkel.

De wereld verandert, de overheid verandert mee

De afgelopen twee jaar is er veel gebeurd. Denk aan de opkomst van generatieve AI en de groeiende aandacht voor veiligheid en openbaarheid. Maar de doelen van de afdeling Open Overheid (ministerie van BZK) blijven hetzelfde: luisteren naar de ideeën van burgers en ervoor zorgen dat de overheid open en transparant gaat werken.

Uit de evaluatie van het vijfde actieplan blijkt: we zijn toe aan een nieuwe stap. Het is niet genoeg om alleen informatie openbaar te maken. Het moet ook duidelijk en nuttig zijn voor iedereen. We moeten de stap maken naar 'betekenisvolle openbaarheid'. Daarbij verschuift de focus van de overheid: niet langer gaat het alleen om het publiceren van zoveel mogelijk informatie, maar om informatie die beter vindbaar is, begrijpelijker en bruikbaar voor de samenleving.

Dat brengt allerlei uitdagingen met zich mee, zoals: hoe kunnen we openbare data beter gebruiken? En hoe maken we duidelijk op welke manier de overheid algoritmen gebruikt? Daarom werken we nu nog nauwer samen met beleidsmakers en maatschappelijke organisaties om praktische oplossingen te vinden die echt werken.

De komende twee jaar zetten we ons hier hard voor in. Samen bouwen we aan een overheid die open is voor iedereen. Dat is waar een sterke democratie om draait: samen bouwen aan vertrouwen.

Frank Rijkaart

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Frank van Ierssel

Voorzitter van de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Herijking van het Actieplan Open Overheid 2023-2027	7
3. Resultaten afgeronde actiepunten	11
4. Actiepunten	14
I. Open data	14
1. Zichtbaar en waardevol: Hergebruik van high-value open overheidsinformatie en -data voor de samenleving	14
2. Data-expeditie: Journalistieke use-cases voor high-value datasets	14
II. Open informatie	15
3. Beschikkingen in context: Open en Verbonden	15
4. Uitzonderingsgronden in beeld	15
5. Open inkoop	15
6. Maatschappelijke baten van transparantie	15
III. Open algoritmen	16
7. Vertrouwen door begrip: Samen werken aan uitlegbare algoritmen	16
8. Algoritmewijzer	16
9. Algo-Rights: Grip & recht van burgers op transparante, algoritmische besluitvorming	16
IV. Open standaarden	16
10. Open standaarden	16
V. Open source	17
11. Open Source Program Office	17
VI. Open cultuur	17
12. Openbaarheidscentrum Amsterdam	17
13. Open Parlement	18
VII. Open aanpak	18
14. Burgerparticipatie versterken met digitale tools	18
15. Professionalisering van participatie	18
5. Highlights voortgang open overheid	19
6. Conclusie	23
Bijlage Formats actiepunten	24
I. Open data	25
II. Open informatie	29
III. Open algoritmen	39
IV. Open standaarden	48
V. Open source	51
VI. Open cultuur	54
VII. Open aanpak	59

Samenvatting

Nederland is sinds 2011 lid van het Open Government Partnership (OGP), een internationaal samenwerkingsverband dat zich inzet voor een open, transparante en responsieve overheid. In het kader van dit lidmaatschap stelt het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) elke vier jaar een Actieplan Open Overheid op. Deze actieplannen worden ontwikkeld in co-creatie: overheid en maatschappelijke partners werken samen aan innovatie van beleid en uitvoering voor een open overheid.

Het vijfde nationale Actieplan Open Overheid (2023-2027), getiteld *Open voor Iedereen*, werd in de zomer van 2023 aangeboden aan de Tweede Kamer. In 2025 is het plan herijkt tot *Open voor Iedereen 2.0*. Deze herijking biedt ruimte voor evaluatie en vernieuwing. Het ministerie van BZK vroeg de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken (MCOIG) het actieplan te evalueren en een advies voor de herijking op te stellen.

De evaluatie en het advies van de MCOIG hebben geleid tot een herijkt actieplan dat zich nadrukkelijker richt op maatschappelijke innovatie en de verbetering van beleid en uitvoering. Uit het rapport blijkt dat van de zeventien oorspronkelijke actiepunten negen zijn afgerond, terwijl de resterende acht in uitvoering zijn en zijn geactualiseerd met nieuwe mijlpalen.

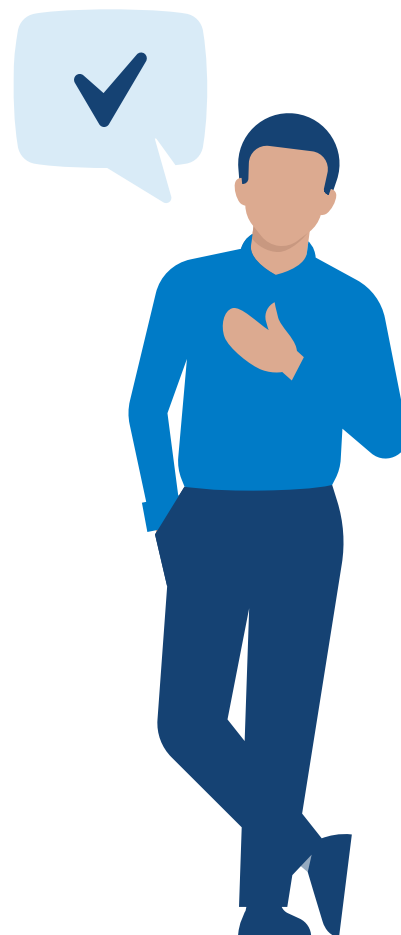
Daarnaast signaleerde de MCOIG kansen voor het toevoegen van nieuwe actiepunten rond actuele vraagstukken binnen de thema's open informatie, open data, open algoritmen, open source en open standaarden. Via een open uitvraag zijn zeven nieuwe actiepunten toegevoegd. Deze richten zich onder meer op het stimuleren van hergebruik van open datasets, vergroten van transparantie over algoritmen en beter inzicht in de toepassing van uitzonderingsgronden binnen de Wet open overheid (Woo).

Het resultaat is het herijkte Actieplan Open Overheid 2023-2027, *Open voor Iedereen 2.0*, met in totaal vijftien actiepunten, verdeeld over zeven open thema's. In de resterende looptijd ligt de nadruk op de uitvoering van de actiepunten, uitgevoerd door maatschappelijke actiehouders in samenwerking met de betrokken overheidsorganisaties.

De MCOIG ondersteunt actiehouders bij het realiseren van resultaten en impact, door de voortgang te monitoren en wederzijds leren te stimuleren. Het ministerie van BZK blijft eindverantwoordelijk voor zowel het actieplan als het Nederlandse OGP-lidmaatschap.

Link met de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS)

Het Actieplan Open Overheid sluit aan bij de aanpak en prioriteiten van de NDS en geven deze concreet uitvoering. De NDS richt zich op hoe digitalisering van de overheid kan bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Het Actieplan Open Overheid vertaalt dit concreet naar acties. De actiepunten in het herijkte actieplan ondersteunen de prioriteiten van de NDS, zoals maatschappelijke innovatie, digitale soevereiniteit, interoperabiliteit en veilige infrastructuur. Open source en open standaarden bevorderen herbruikbaarheid en transparantie, en dragen bij aan een betrouwbare en samenwerkende digitale infrastructuur. Daarnaast stimuleren de acties rond open data en open algoritmen transparantie en verantwoord gebruik van technologie.

1. Inleiding

Het Actieplan Open Overheid 2023-2027 is opgesteld in het kader van het Nederlandse lidmaatschap van het Open Government Partnership (OGP). Ook in deze herijkte versie, *Open voor iedereen 2.0*, staat co-creatie centraal. Overheden, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen bundelen hun krachten in actiepunten die openheid bevorderen, innovatie stimuleren en leiden tot verbeteringen in beleid en uitvoering. Het gezamenlijke doel: stap voor stap bouwen aan een overheid die opener, innovatiever en responsiever is.

Openheid en transparantie vormen de kern van onze democratische rechtsstaat en van goed bestuur. Iedereen heeft het recht te weten hoe besluiten worden genomen en hoe beleid wordt uitgevoerd. Door overheidsinformatie ruimer en actiever te delen – onder andere via de Woo – groeit de transparantie rondom beleidskeuzes. Ook het beschikbaar stellen van data, software en algoritmen die door de overheid worden ingezet, draagt hieraan bij. Zo krijgen inwoners, journalisten en onderzoekers de mogelijkheid om beter geïnformeerde keuzes te maken, te participeren met de overheid en haar keuzes te controleren.

Een open overheid stopt echter niet bij openbaarheid. Het gaat er ook om dat je als overheid responsief bent en de informatierelatie tussen overheid en samenleving verbetert. Deze relatie is belangrijk voor het vertrouwen in de overheid. Daarom moet ‘open’ als kernwaarde worden toegepast in het hele bestuur en op alle beleidsterreinen. Dat vraagt om een cultuurverandering. Een goede stap is dat sinds 2025 alle nieuwe rijksambtenaren met de ambtseid beloven bij te dragen aan een meer open overheid.

Bovendien werkt de afdeling Open Overheid (ministerie van BZK) aan een meer integrale aanpak van open overheid doelstellingen. Het Actieplan Open Overheid 2023-2027 ondersteunt deze omslag. Het biedt innovatieve oplossingen voor brede maatschappelijke uitdagingen, zoals die rond de openbaarheid van overheidsinformatie, hergebruik van open data, transparantie van algoritmen en participatie. Het doel is om de samenwerking tussen overheid en maatschappij te versterken, zodat de overheid niet alleen transparanter, maar ook responsiever en innovatiever wordt.

Op 31 augustus 2023 verscheen de vijfde editie van het actieplan, *Open voor iedereen*. Deze editie bevat 17 concrete actiepunten gericht op betere interactie tussen overheid en samenleving, het verbeteren van de informatievoorziening en het stimuleren van een open cultuur binnen overheidsorganisaties. Voor het eerst heeft het actieplan een looptijd

van vier jaar, waardoor continuïteit in samenwerking ontstaat en ruimte is voor tussentijdse herijking en aanvulling.

Sindsdien zijn er belangrijke ontwikkelingen geweest. De maatschappelijke roep om meer openheid is onverminderd groot. De inwerkingtreding van de Woo een belangrijke stap gebleken: Nederland wordt internationaal gezien als koploper in openbaarheid. Dat blijkt uit recente onderzoeken waarin ons land hoog scoort, waaronder publicaties van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) waarin Nederland in [2024](#) en [2025](#) de vijfde plaats behaalde op het gebied van openbaarheid, met erkenning voor zowel de sterke wetgeving als de brede beschikbaarheid van data.

Tegelijkertijd blijft de uitvoering van de Woo een uitdaging en is er nog veel werk te verzetten. Bovendien is het niet langer voldoende om vooral veel informatie beschikbaar te maken; die informatie moet ook betekenisvol, bruikbaar en toegankelijk zijn voor de samenleving. Dat blijkt ook uit verschillende adviezen van het [Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding](#) (ACOI), IMI en de [Raad voor het Openbaar Bestuur](#).

De herijking van het actieplan weerspiegelt die volgende fase in de ontwikkeling van de open overheid. Er is meer aandacht voor samenwerking met maatschappelijke partners en voor het verbinden van verschillende ‘open’-thema’s, in lijn met internationale voorbeelden. Bij de nieuwe actiepunten is steeds een maatschappelijke actiehouders en een overheidspartner betrokken, zodat innovaties duurzaam landen en een blijvende feedbackloop tussen overheid en samenleving ontstaat.

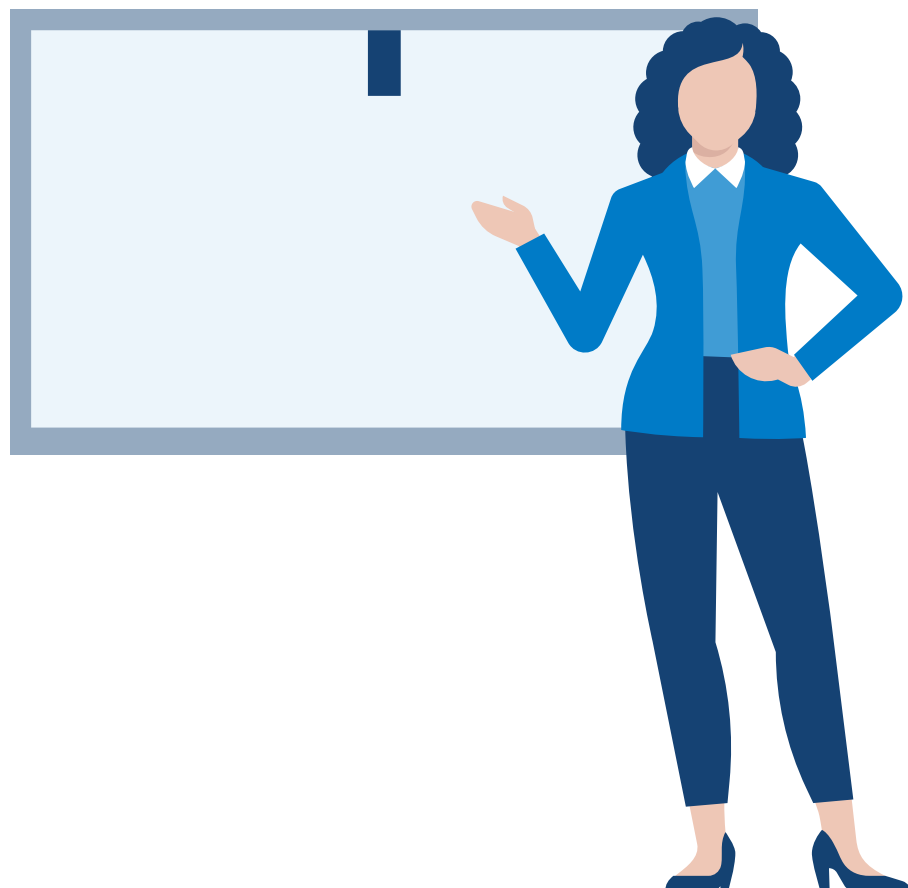
Deze aanpak past bij de overgang naar een open state, waarin overheid en samenleving samen verantwoordelijkheid dragen voor openheid. In die lijn heeft het ministerie van BZK de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken (MCOIG) gevraagd het huidige actieplan te evalueren en te adviseren over de herijking. Daarmee gaat Nederland verder dan de eisen van het OGP. Hoewel BZK eindverantwoordelijk blijft, vervult de MCOIG een belangrijke rol in dit proces.

Naar aanleiding van het advies is geconcludeerd dat van de zeventien actiepunten er negen als afgerond konden worden beschouwd. Tegelijkertijd bleek er ruimte en behoefte aan nieuwe actiepunten. Daarom hebben het ministerie van BZK en de MCOIG maatschappelijke partijen via een open uitvraag uitgenodigd om nieuwe actiepunten aan te dragen. Dit proces resulteerde in de toekenning van zeven nieuwe actiepunten. Samen vormen deze initiatieven de herijkte versie van het actieplan: *Open voor iedereen 2.0*, met in **totaal vijftien actiepunten** (zowel doorlopende als nieuwe). Deze acties richten zich op het stimuleren van innovatie en laten zien hoe een open overheid écht concrete impact kan hebben.

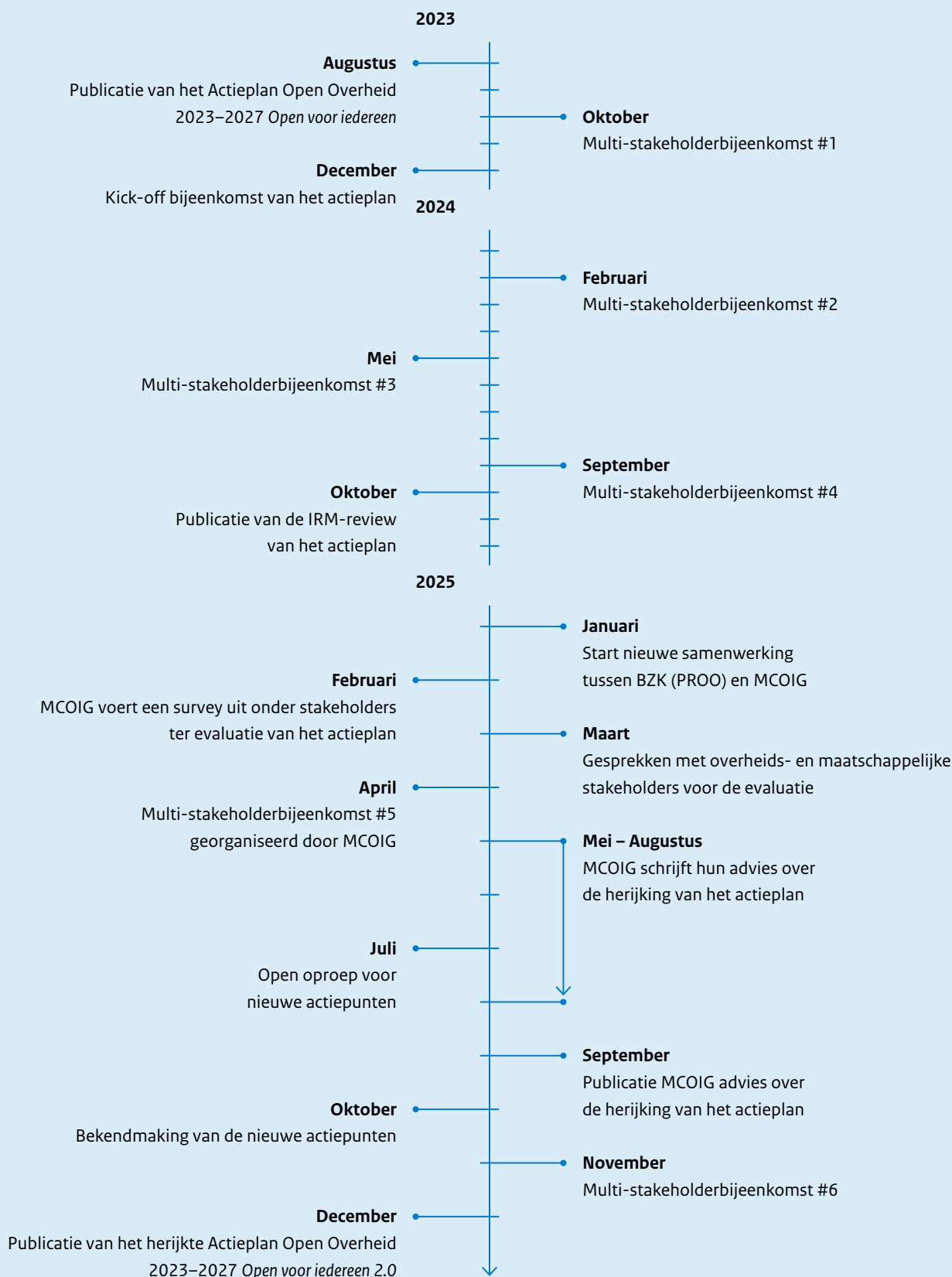
Rond het actieplan is een actief netwerk ontstaan: de multi-stakeholderbijeenkomsten. Dit netwerk verbindt initiatieven, stimuleert samenwerking en ondersteunt de uitvoering van het actieplan. Vanaf 2025 neemt de MCOIG het voorzitterschap van de multi-stakeholderbijeenkomsten over.

Daarmee willen we stimuleren dat deze bijeenkomsten nog meer worden ingezet om de verbinding te versterken tussen de verschillende betrokken maatschappelijke, wetenschappelijke en overheidsorganisaties. Het doel is om de samenwerking aan gedeelde opgaven te bevorderen en optimaal gebruik te maken van elkaars ervaringen en expertise.

In deze nieuwe fase zetten de MCOIG en het ministerie van BZK hun samenwerking onverminderd voort. Samen bundelen en versterken zij de inspanningen van alle betrokken overheids- en maatschappelijke partijen bij het actieplan, met als gedeeld doel: een overheid die open is voor iedereen.

2. Herijking van het Actieplan Open Overheid 2023-2027

Herijking

Het Actieplan Open Overheid 2023-2027 *Open voor iedereen* is het eerste Nederlandse actieplan met een looptijd van vier jaar. Voorheen verschenen de actieplannen elke twee jaar. De langere looptijd maakt het mogelijk om duurzame samenwerking op te bouwen, maatschappelijke partners langer te betrekken en meer resultaten te realiseren. De betrokken maatschappelijke organisaties hebben dit actieplan dan ook beoordeeld als een van de meest ambitieuze tot nu toe.

Het OGP vraagt na twee jaar uitvoering om een herijking van het actieplan. Daarbij worden zowel het plan als de zeventien actiepunten geëvalueerd. Om te waarborgen dat deze herijking leidt tot een betere verbinding tussen overheid en samenwerking, heeft het ministerie van BZK de MCOIG gevraagd de evaluatie uit te voeren en een advies op te stellen.

Evaluatie actieplan

Op 26 september 2025 publiceerde de MCOIG haar evaluatie- en adviesrapport. In de evaluatie heeft de MCOIG gekeken naar de volgende elementen: de inhoud van het actieplan en de actiepunten, de betrokkenheid van maatschappelijke en overheidsstakeholders, en de uitvoering van de actiepunten. Een belangrijke conclusie is dat, hoewel het huidige actieplan veel relevante thema's behandelt, de herijking moet zorgen voor een betere aansluiting tussen actiepunten en maatschappelijke vraagstukken. Volgens het rapport kunnen de actiepunten bovendien meer impact hebben als er een sterkere feedbackloop ontstaat tussen actiehouders en overheidspartners. Het volledige rapport is beschikbaar via [website van de coalitie](#).

IRM-review

Naast de evaluatie van de MCOIG, laat ook het OGP elk actieplan onafhankelijk toetsen via het Independent Review Mechanism (IRM). Uit de meest recente review van het actieplan blijkt dat alle 17 actiepunten worden beoordeeld als relevante open overheidsinitiatieven. De IRM is positief over de samenwerking met maatschappelijke partijen, met name met de MCOIG, en benadrukt dat deze vernieuwende aanpak Nederland internationaal tot koploper maakt.

Tegelijkertijd stelt de IRM, net als de MCOIG, dat de impact van de actiepunten sterker kan. Niet altijd is duidelijk hoe de voorgestelde stappen leiden tot structurele verandering. Daarom staat bij de herijking het vergroten van impact centraal: ambitieuzere actiepunten, meer tastbare resultaten en een stevigere verbinding tussen maatschappelijke en wetenschappelijke initiatieven en de overheid.

Afgeronde actiepunten

Uit de inventarisatie van de MCOIG blijkt dat met de herijking negen actiepunten zijn afgerond. Deze hebben resultaten behaald en zijn inmiddels opgenomen in de doorlopende activiteiten van de actiehouder. De coalitie adviseert daarom om deze actiepunten uit het actieplan te halen, zodat ruimte ontstaat voor nieuwe actiepunten.

Negen actiepunten zijn afgerond:

1. Grip op gegevens
2. Fair Woo dossiers
3. Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding Rijksoverheid
4. Informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid
5. Invoeringstoets Woo
6. Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk
7. Open data (wordt voortgezet als twee nieuw toegekende actiepunten)
8. Onderzoek naar informatiebehoeften en -protocollen
9. Gids Ambtelijk Vakmanschap

Doorlopende actiepunten

Daarnaast worden acht actiepunten binnen de resterende looptijd van het actieplan voortgezet. Op deze punten heeft de MCOIG adviezen gegeven voor verbeteringen en meer impact. De actiehouders hebben deze feedback verwerkt bij de herijking, in de uitwerking van hun actiepunten.

Acht actiepunten worden voortgezet:

1. Openbaarheidscentrum Amsterdam
2. Open standaarden
3. Open parlement
4. Burgerparticipatie versterken met digitale tools
5. Open Source Program Office
6. Open inkoop
7. Maatschappelijke baten van transparantie
8. Professionalisering van participatie

Open uitvraag

Met de herijking is ook ruimte voor nieuwe actiepunten. Het ministerie van BZK heeft de MCOIG gevraagd, met financiering van het ministerie, een [open uitvraag](#) te organiseren voor nieuwe actiepunten. In hun rapport adviseert de coalitie om te vragen naar maatschappelijke initiatieven die inspelen op uitdagingen rond open data, open informatie, open algoritmen, open standaarden en open source. In samenwerking met verschillende directies binnen de overheid zijn beleidsvragen opgesteld binnen deze thema's waarop de nieuwe actiepunten een antwoord moeten bieden.

Nieuwe actiepunten

De uitvraag leverde veel waardevolle voorstellen op. De nieuwe actiepunten zijn gezamenlijk geselecteerd door vertegenwoordigers van de MCOIG en diverse directies binnen het ministerie van BZK, op basis van de beleidsvragen die in de uitvraag centraal stonden. In totaal zijn zeven nieuwe actiepunten toegekend.

De actiepunten zijn gekozen op basis van innovatie en maatschappelijke impact, met aandacht voor concrete resultaten voor de samenleving. Zo richten de nieuwe initiatieven zich bijvoorbeeld op de rol van open data bij gezamenlijke probleemoplossing, op het bevorderen van transparante communicatie bij algoritmegebruik door de overheid, en op het verbeteren van de uitvoering van de Woo.

Voor de uitvoering van deze actiepunten is een **totale financiering van €378.710** beschikbaar gesteld aan maatschappelijke en wetenschappelijke partners. Van dit bedrag is €300.000 afkomstig van de afdeling Open Overheid. Daarnaast heeft het team Algoritmen en Waarborgen van het ministerie

van BZK een additionele bijdrage van €78.710 toegekend voor de drie voorstellen binnen het thema open algoritmen.

Zeven nieuwe actiepunten zijn toegekend*:

1. Zichtbaar en waardevol: Hergebruik van high-value open overheidsinformatie en -data
2. Data-expeditie: Journalistieke use-cases voor high-value datasets
3. Beschikkingen in context: Open en Verbonden
4. Uitzonderingen in beeld
5. Vertrouwen door begrip: Samen werken aan uitlegbare algoritmen
6. Algoritmewijzer
7. Algo-Rights: Grip & recht van burgers op transparante, algoritmische besluitvorming

* Deze actiepunten worden verder toegelicht in Hoofdstuk 5. Actiepunten en Bijlage 1. Formats.

Innoverende rol van het actieplan

De actiepunten in het Actieplan Open Overheid laten zien hoe samenwerking tussen overheid en maatschappelijke partijen kan leiden tot innovatie en verbetering van open overheidsinitiatieven. Het actieplan heeft daarmee een aanvullende en innoverende rol. De actiepunten worden gezamenlijk ontwikkeld en gedragen, en richten zich op het verbeteren van beleid en uitvoering door maatschappelijke innovatie. Dit sluit aan bij de aanpak van *open state*, waarin overheid en samenleving samen verantwoordelijkheid dragen voor openheid. Juist door die samenwerking kunnen resultaten worden bereikt die bijdragen aan een meer open overheid.

Het resultaat van de herijking is het Actieplan Open Overheid 2023-2027, *Open voor iedereen 2.0*, met in totaal vijftien actiepunten. Een belangrijk resultaat is de versterkte feedbackloop tussen maatschappij en overheid: bij elk nieuw actiepunt werken een maatschappelijke actiehouders en een overheids partij samenwerken aan de resultaten.

Multi-stakeholderbijeenkomsten

De multi-stakeholderbijeenkomsten – het netwerk van actiehouders en andere betrokken partijen dat meerdere keren per jaar bijeenkomt – wordt ingezet om deze feedbackloop te ondersteunen. Uit de herijking blijkt dat de multi-stakeholderbijeenkomsten breder ingezet kunnen worden dan enkel een netwerkfunctie.

Vanaf 2025 worden de bijeenkomsten georganiseerd door de MCOIG, in opdracht van het ministerie van BZK. Tijdens de multi-stakeholderbijeenkomsten wordt de expertise van een diverse groep overheids- en maatschappelijke partijen benut om op participatieve wijze de uitvoering van de actiepunten te ondersteunen en te stimuleren.

Daarnaast wordt tijdens de bijeenkomsten geïnvesteerd in de samenwerking tussen overheden, maatschappelijke partijen en kennisinstellingen die kunnen bijdragen aan innovatie voor een open overheid. Het doel is om de groep deelnemers verder te verbreden, zodat zoveel mogelijk kennis en ervaring kan worden benut. Geïnteresseerden kunnen zich [aanmelden via de MCOIG](#).

Monitoring

Het Actieplan Open Overheid volgt een resultaatgerichte aanpak. Actiehouders zijn verantwoordelijk voor het realiseren van de resultaten die zij hebben geformuleerd in hun actiepunt. De voortgang wordt gemonitord door de MCOIG, die toeziet op de behaalde resultaten, de impact en de samenwerking tussen maatschappelijke actiehouders en overheidspartners.

Sinds de publicatie van *Open voor iedereen* in 2023 werd de voortgang van de actiepunten via kwartaalupdates [online](#) gedeeld. Uit de herijking bleek echter dat dit voor actiehouders niet altijd bijdroeg aan het stimuleren van voortgang. Daarom heeft het ministerie van BZK de MCOIG gevraagd een nieuw monitoringsproces op te zetten bij het herijkte actieplan, wat niet alleen administratief is, maar zich ook richt op het actief stimuleren van voortgang.

Begin 2026 wordt de nieuwe manier van monitoren gedeeld met de actiehouders. Het doel is om hen te ondersteunen bij uitdagingen, wederzijds leren tussen actiehouders te bevorderen en te waarborgen dat de actiepunten daadwerkelijk de beoogde resultaten opleveren en bijdragen aan de verbetering van beleid en uitvoering.

3. Resultaten afgeronde actiepunten

Het Actieplan Open Overheid 2023-2027, *Open voor iedereen*, dat op 31 augustus 2023 is gepubliceerd, bevatte in totaal zeventien actiepunten. Bij de herijking is vastgesteld dat **negen van deze actiepunten zijn afgerond**. Hieronder wordt kort stilgestaan bij welke actiepunten zijn afgerond en welke resultaten daarmee zijn behaald.

Grip op gegevens

Periode: september 2023 – juni 2024

Uitgevoerd door: Waag Futurelab in samenwerking met ministerie van BZK en maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken

Het onderzoek van Waag Futurelab naar grip op gegevens is afgerond. In dit onderzoek zijn de mogelijkheden en beperkingen in kaart gebracht om Nederlandse burgers meer controle te geven over hun persoonsgegevens die de overheid verzamelt en gebruikt voor haar dienstverlening. Als resultaat zijn de volgende producten opgeleverd: Een infographic die inzicht geeft in verschillende benaderingen van gegevensbeheer waar burgers gebruik van kunnen maken. Een rapport waarin beschikbare methoden worden beschreven om controle over persoonsgegevens te verkrijgen, inclusief ervaringen met deze methoden op basis van geselecteerde casussen. Het rapport is aangeboden aan de betrokken beleidsdirectie, die momenteel werkt aan een kader voor regie op gegevens.

FAIR Woo dossiers

Periode: september 2023 – december 2024

Uitgevoerd door: Universiteit van Amsterdam in samenwerking met onder andere het ministerie van BZK, VNG, IPO, UVW, Nationaal Archief en IMI.

Dit actiepunt richt zich op het verbeteren van de vindbaarheid, toegankelijkheid, interoperabiliteit en herbruikbaarheid (FAIR) van Woo-dossiers. De Universiteit van Amsterdam heeft gewerkt aan het ontwikkelen van richtlijnen en standaarden die overheidsorganisaties kunnen ondersteunen bij het toepassen van de FAIR-principes op hun informatiehuishouding. Daarnaast zijn er pilots uitgevoerd om de praktische toepasbaarheid van deze richtlijnen te testen en te evalueren. Een belangrijk resultaat is dat het zoekplatform 'Woogie' van de

Universiteit van Amsterdam, waarop Woo-dossiers te vinden zijn, is uitgebreid naar meer dan 20 miljoen pagina's van meer dan 1.000 bestuursorganen. Woogie is een maatschappelijk initiatief dat hergebruik van gepubliceerde Woo-documenten makkelijker wilt maken. Ook is er een FAIRscore ontwikkeld. Eenieder kan deze tool gebruiken om te controleren in hoeverre gepubliceerde Woo-dossiers voldoen aan de FAIR-principes.

Meerjarenplan openbaarheid en informatiehuishouding rijksoverheid (MJP)

Periode: 2024–2025

Uitgevoerd door: Ministerie van BZK

Het Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding (MJP) beschrijft hoe de Rijksoverheid haar digitale overheidsinformatie duurzaam toegankelijk wil maken. Het plan draagt bij aan een betere naleving van de Woo en bevordert de vindbaarheid en herbruikbaarheid van overheidsinformatie. Het MJP is in december 2023, samen met de plannen van de medeoverheden, naar de Eerste en Tweede Kamer gestuurd. Hoewel er vanuit het Rijk structureel wordt gewerkt aan de verbetering van de informatiehuishouding en de openbaarheid van overheidsinformatie aan de hand van het MJP, is ervoor gekozen om dit actiepunt in de herijking uit het actieplan te halen. Het MJP valt onder het beleid van het ministerie van BZK. Bovendien ontstaat zo ruimte voor nieuwe samenwerkingen tussen overheid en maatschappij binnen het actieplan.

Informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid

Periode: oktober 2023 – juni 2024

Uitgevoerd door: Universiteit Leiden, in samenwerking met het ministerie van JenV, BZK en IMI.

Het onderzoek van de Universiteit Leiden naar de informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid is afgerond. In het onderzoek zijn knelpunten in de informatierelatie tussen burger en overheid in kaart gebracht, evenals mogelijke oplossingsrichtingen voor wetgeving, bestuurspraktijk en de rechterlijke macht. Ter bespreking van deze oplossingsrichtingen is een expertmeeting georganiseerd. Het onderzoeksrapport is aangeboden aan het verantwoordelijke ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en openbaar gemaakt. De aanbevelingen zijn gedeeld met de rechtbanken van Rotterdam en Den Haag en er is een wetenschappelijke publicatie over het recht op informatie in bestuursrechtelijke procedures verschenen.

Invoeringstoets Woo

Periode: september 2023 – juni 2024

Uitgevoerd door: Ministerie van BZK in samenwerking met andere ministeries, bestuursorganen en medeoverheden, ACOI, de Regeringscommissaris Informatiehuishouding, Hoge Colleges van Staat en Woo-verzoekers.

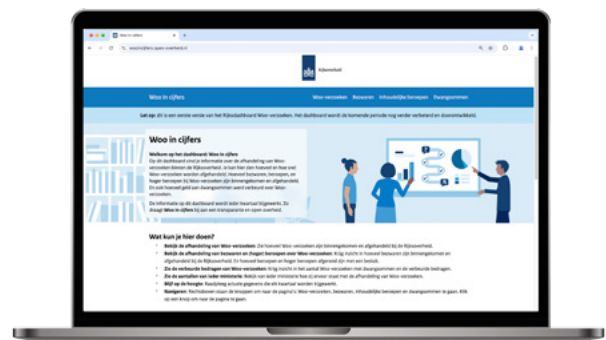
Eind juni 2024 zijn de kabinetsreactie op de eerder uitgevoerde Woo-invoeringstoets en de adviezen van de Regeringscommissaris Informatiehuishouding en het ACOI naar de Kamer gestuurd. In deze reactie zijn maatregelen aangekondigd om de uitvoering en uitvoerbaarheid van de Woo te verbeteren. Momenteel wordt gewerkt aan de uitwerking van deze maatregelen, in intensieve samenwerking met de verschillende overheidslagen. Het kabinet heeft in de reactie onder meer aangekondigd meer informatie actief openbaar te willen maken, bijvoorbeeld over dossiers met grote publieke belangstelling. In dat kader zijn nu de meest relevante documenten rondom de totstandkoming van de Woo-invoeringstoets en de kabinetsreactie actief openbaar gemaakt en via een overzichtelijke tijdlijn te raadplegen.

Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk

Periode: vanaf mei 2023 (jaarlijks)

Uitgevoerd door: Ministerie van BZK in samenwerking met alle ministeries.

In 2023 is voor het eerst gerapporteerd in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR) over de afhandeling van informatieverzoeken op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (tot 1 mei 2022) en de Woo (vanaf 1 mei 2022). Met deze rapportage laat de Rijksoverheid onder meer zien hoeveel verzoeken er per ministerie binnenkomen en in hoeverre deze binnen de wettelijke termijnen zijn afgehandeld. Dit biedt inzicht in de manier waarop de Rijksoverheid omgaat met informatieverzoeken. De rapportage zal voortaan jaarlijks onderdeel zijn van de JBR. Daarnaast heeft het ministerie van BZK vanaf januari 2025 het dashboard, [Woo in cijfers](#), gelanceerd, waarop elk kwartaal geactualiseerde gegevens te vinden zijn over de afhandeling van Woo-verzoeken bij de ministeries. Het dashboard bevat ook informatie over het aantal bezwaren, beroepsprocedures en opgelegde dwangsommen, inclusief de bijbehorende bedragen. Het dashboard wordt de komende tijd verder ontwikkeld. Omdat het tot de doorlopende activiteiten van BZK behoort, is het uit het actieplan gehaald.

De website: Woo in cijfers, oktober 2025

Open data

Periode: september 2023 – december 2027

Uitgevoerd door: Ministerie van BZK, in samenwerking met VNG, Geonovum, Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS).

De overheid stelt meer open data beschikbaar om innovatie te stimuleren. Sinds 2024 gelden de herziene Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) en de Europese Datagovernance-verordening (DGA), die hergebruik van waardevolle datasets bevorderen. Ook moet overheidssoftware open source worden. Er zijn 2.000+ hoogwaardige datasets (binnen thema's als geodata en mobiliteit) gepubliceerd. Ter ondersteuning zijn twee handleidingen gepubliceerd: één voor de Who en één voor de implementatie van hoogwaardige datasets. Beide staan op *Github*. Met de herijking wordt het actiepunt voortgezet met twee nieuwe actiepunten, in samenwerking met maatschappelijke actiehouders.

Onderzoek naar informatiebehoeften en -protocollen

Periode: maart 2024 – december 2024

Uitgevoerd door: Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI), in samenwerking met het ministerie van BZK, VNG, Open State Foundation (OSF), NVJ, NVOJ en Universiteit Leiden

Het onderzoek van IMI naar de informatiebehoeften van burgers, journalisten en maatschappelijke organisaties is afgerond. Het doel was inzicht te krijgen in welke overheidsinformatie actief openbaar gemaakt zou moeten worden en hoe de dialoog tussen verzoekers en verstrekkers van informatie kan worden verbeterd. Het onderzoeksrapport is aangeboden aan het ministerie van BZK, dat de aanbevelingen gebruikt om het beleid rond actieve openbaarmaking op basis van artikel 3.1 van de Woo, de zogenoemde inspanningsverplichting, verder te verbeteren.

Gids ambtelijk vakmanschap

Periode: oktober 2023 – december 2024

Uitgevoerd door: Ministerie van BZK in samenwerking met de Voorlichtingsraad

Dit actiepunt heeft als doel het versterken van een open werkcultuur binnen de Rijksoverheid via de Gids Ambtelijk Vakmanschap. De gids biedt waarden en principes zoals openheid en transparantie en vormt de basis voor gesprekken, handelingsperspectieven en morele jurisprudentie. Het actiepunt draagt bij aan bewustwording en gedragsverandering onder ambtenaren met betrekking tot hun rol in een transparante overheid. Als resultaat van het actiepunt is de gids doorontwikkeld met de focus op open en transparant werken. Daarnaast zijn er verdiepende gesprekken gevoerd over open werken met meer dan honderd ambtenaren, naar aanleiding van de nieuwe ambtseed. Er wordt verder gewerkt aan de implementatie van de nieuwe ambtseed, onder andere via gesprekken en toolkits.

4. Actiepunten

In dit hoofdstuk worden de **vijftien actiepunten** van het herijkte Actieplan Open Overheid 2023-2027: *Open voor Iedereen 2.0* toegelicht. Op advies van de MCOIG zijn de actiepunten ingedeeld naar de thema's van een open overheid die zij in hun rapport noemen: open data, open informatie, open algoritmen, open standaarden, open source, open cultuur en open aanpak. Hiermee willen we benadrukken dat het actieplan een brede benadering van open overheid volgt, waarin de initiatieven binnen al deze thema's gezamenlijk bijdragen aan een meer open, transparante en responsieve overheid.

I. Open data

Nieuw

1. Zichtbaar en waardevol: Hergebruik van high-value open overheidsinformatie en -data voor de samenleving

Actiehouder: Public Innovation

In samenwerking met: Ministerie van BZK (team open data)

Looptijd: januari 2026 – juli 2027

Het vorige Actieplan Open Overheid richtte zich op het publiceren van open data. Die basis staat: datasets zijn beschikbaar, standaarden zijn verbeterd en transparantie is toegenomen. Nu is de volgende stap nodig: ervoor zorgen dat data ook wordt hergebruikt. De komende twee jaar gaan we actief aan de slag met het in kaart brengen van hergebruik. Welke datasets worden nu al benut, en door wie? Tegelijkertijd vragen we hergebruikers – van bedrijven tot onderzoekers – naar hun behoeften. Wat mist er? Waar lopen ze tegenaan? Deze inzichten helpen ons om data gericht aan te bieden. Daarnaast communiceren we duidelijk over zowel successen als knelpunten. Waar leidt open data tot innovatie of betere dienstverlening? Maar we benoemen ook uitdagingen, zoals kwaliteit, privacy of onduidelijke verantwoordelijkheden. Zo bouwen we vertrouwen en leren we wat beter kan. Dit alles mondt uit in scherper beleid: niet langer open data publiceren om het publiceren, maar open data aanbieden die écht waarde heeft.

Nieuw

2. Data-expeditie: Journalistieke use-cases voor high-value datasets

Actiehouder: Momus (Stichting Platform Authentieke Journalistiek)

In samenwerking met: Ministerie van BZK (team open data)

Looptijd: januari 2026 – juli 2027

Hoogwaardige datasets (HVD's) van de overheid, zoals die van het CBS, zijn essentieel voor transparantie, maar hun maatschappelijke en journalistieke potentie blijft vaak onbenut. Door de complexiteit van de data blijven de verhalen die erin schuilgaan – verhalen die helpen om macht te controleren en maatschappelijke ontwikkelingen te duiden – vaak onverteld. Hierdoor missen journalisten, maatschappelijke organisaties en burgers belangrijke inzichten. Dit actiepunt wil daar verandering in brengen door 'data-expedities' te organiseren: journalistieke hackathons waarin deelnemers samen met concrete vraagstukken aan de slag gaan. Zo worden de mogelijkheden van hoogwaardige datasets in de praktijk verkend en vertaald naar toegankelijke toepassingen en verhalen. Op deze manier wordt niet alleen de maatschappelijke waarde van open data zichtbaar, maar ook de controlerende en signalerende rol van de journalistiek versterkt.

II. Open informatie

Nieuw

3. Beschikkingen in context: Open en Verbonden

Actiehouder: Tilburg University
In samenwerking met: Ministerie van BZK (team openbaarheid), Logius/KOOP en CITaDOG
Looptijd: januari 2026 – juli 2027

Een van de informatiecategorieën die volgens de Woo op termijn actief openbaar moet worden gemaakt, zijn beschikkingen: besluiten van de overheid die de rechtspositie van burgers beïnvloeden, zoals vergunningen, subsidies en sancties. Dit actiepunt ontwikkelt een open standaard voor het openbaar maken van deze beschikkingen: de Administrative Decision Identifier (ADI). Deze standaard helpt om kenmerken van beschikkingen als metadata vast te leggen en om beschikkingen te herkennen in andere documenten. Daarnaast levert het project de handreiking “Beschikkingen beter begrepen”, die overheden ondersteunt bij het bieden van context en toelichting, zodat beschikkingen beter vindbaar en begrijpelijk worden.

Nieuw

4. Uitzonderingsgronden in beeld

Actiehouder: Universiteit Leiden en Dialogic
In samenwerking met: Ministerie van BZK (team openbaarheid) en het ACOI
Looptijd: januari 2026 – juli 2027

In dit actiepunt werken we aan de transparantie van de toepassing van uitzonderingsgronden in Woo-beschikkingen van verschillende overheidsorganisaties. We beginnen met een grote dataset aan Woo-beschikkingen, waaruit we met AI de motiveringen voor het gebruik van uitzonderingsgronden ophalen. Ook halen we uit gelakte documenten de gronden die zijn gebruikt om specifieke stukken weg te halen. Dit maken we toegankelijk voor onderzoek, maar voorzien we ook van duiding met een grootschalige kwalitatieve studie naar de redenen voor uitzondering die zijn opgenomen in de motivering van de Woo-beschikkingen. Hiermee bieden we geïnteresseerden inzichten uit de analyse en de mogelijkheid om ook zelf met deze data aan de slag te gaan. Met de resultaten kunnen zowel burger als overheid meer inzicht krijgen in de redenen voor geheimhouding binnen Woo-verzoeken.

Doorlopend

5. Open inkoop

Actiehouder: Ministerie van BZK (Directie Inkoop-, Facilitair en Huisvestingsbeleid Rijk)
In samenwerking met: Andere ministeries, Inkoopuitvoeringscentra van het Rijk (IUC's), Open State Foundation, Open Contracting Partnership (OCP)
Looptijd: januari 2024 – juli 2027

Op 1 december 2022 is het openbare platform Rijksinkoop, genaamd “Zakendoen met het Rijk”, gelanceerd. Dit actiepunt beoogt het optimale gebruik van dit platform door zowel de verbetering van informatie over categoriemanagement binnen de Rijksoverheid. Het open platform verbetert de toegang tot informatie over Rijksinkoop voor burgers, bedrijven en belangenorganisatie. In de herijking wordt het platform verder verbeterd met meer, centrale beschikbare digitale inkoopinformatie, en met een dialoogfunctie om het gesprek tussen het Rijk en externe stakeholders gestructureerd te ondersteunen. Hiermee draagt het actiepunt bij aan het verkrijgen van optimale offertes voor inkoop met publieke middelen en bevordert transparante inkoop van het Rijk.

Doorlopend

6. Maatschappelijke baten van transparantie

Actiehouder: Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)
In samenwerking met: Nationaal Archief, maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken (MCOIG), Open State Foundation (OSF), NVJ, NVOJ, Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden
Looptijd: juli 2023 – juli 2027

De afgelopen jaren is onderzoek gedaan naar de kosten van openbaarheid, terwijl de maatschappelijke effecten en voordelen hiervan minder aandacht hebben gekregen. In het kader van discussies over de transparantie van overheidsinformatie is het van belang beter inzicht te krijgen in de baten van openbaarheid. Het actiepunt richt zich hierop door maatschappelijke baten in kaart te brengen via literatuuronderzoek, een analyse van Wob- en Woo-verzoeken van de afgelopen 15 jaar en interviews met betrokkenen. In de herijking wordt hierop voortgebouwd met verdiepend onderzoek bij overheidsorganisaties naar de baten van openbaarheid, zowel op verzoek als via actief beschikbaar gestelde informatie en data. Daarnaast wordt een online overzicht gemaakt en bijgehouden. Het actiepunt verschaft inzicht in de maatschappelijke baten die transparantie van bestuur oplevert.

III. Open algoritmen

7. Vertrouwen door begrip: Samen werken aan uitlegbare algoritmen

Actiehouder: M&I/Partners

In samenwerking met: Ministerie van BZK (team Algoritmen en Waarborgen), Gemeente Rotterdam, InnoValor Advies, Waag Futurelab en Jheronimus Academy of Data Science

Looptijd: januari 2026 – juli 2027

Dit actiepoint draagt bij aan het vergroten van transparantie van algoritmen bij overheidsbesluiten door de informatie-behoefte van inwoners over de inzet en uitkomsten van deze algoritmen in beeld te brengen. Deze kennis kunnen overheidsorganisaties inzetten om transparanter te kunnen communiceren over besluitvorming over burgers waarbij algoritmen zijn toegepast. Zo krijgen burgers zicht op hoe besluiten tot stand komen in begrijpelijke taal en met duidelijke voorbeelden. Hiermee zijn ze niet alleen beter geïnformeerd, maar dit maakt het ook mogelijk om gericht bezwaar te maken op dergelijke besluiten.

8. Algoritmewijzer

Actiehouder: InnoValor Advies

In samenwerking met: Ministerie van BZK (team Algoritmen en Waarborgen), M&I/Partners, Waag Futurelab

Looptijd: januari 2026 – juli 2027

De overheid maakt steeds vaker gebruik van algoritmen binnen de publieke dienstverlening, terwijl de maatschappelijke roep om transparantie daarover al enkele jaren groeit en verder toeneemt door verschillende incidenten. Ondanks nieuwe wetgeving en diverse transparantie-initiatieven merken burgers en ondernemers hier in de praktijk nog weinig van. In de klantreis van overheidsdienstverlening is communicatie over het gebruik van algoritmen nog beperkt, juist op de momenten dat mensen direct met deze technologie in aanraking komen. Dit actiepoint onderzoekt wat burgers willen weten over algoritmen in publieke dienstverlening en ontwikkelt een transparantie-instrument gebaseerd op beeldtaal, met verdiepende informatie voor toepassing in klantreizen.

9. Algo-Rights: Grip & recht van burgers op transparante, algoritmische besluitvorming

Actiehouder: Waag Futurelab

In samenwerking met: Ministerie van BZK (team Algoritmen en Waarborgen), Gemeente Amsterdam, Autoriteit Persoonsgegevens, M&I/Partners en InnoValor Advies

Looptijd: januari 2026 – juli 2027

Algo-Rights versterkt de positie van burgers bij het gebruik van algoritmen door de overheid. Het actiepoint ontwikkelt een website die burgers ondersteunt bij het indienen van informatieverzoeken en klachten over overheidsalgoritmen. De website biedt toelichting over situaties waarin burgers met algoritmen te maken kunnen krijgen en hoe zij hun rechten kunnen uitoefenen. Het actiepoint vergroot daarmee het bewustzijn over algoritmen, hun maatschappelijke impact en burgerrechten. De ontwikkeling bouwt voort op onderzoek naar algoritmische toelichtingen en wordt uitgevoerd in samenwerking met InnoValor en M&I Partners.

IV. Open standaarden

10. Open standaarden

Actiehouder: Forum Standaardisatie

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Ministerie van EZ, Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO), Open State Foundation (OSF)

Looptijd: september 2023 – juli 2027

Open ICT-standaarden zijn afspraken over de inrichting van de digitale publieke ruimte. Toepassing ervan bevordert interoperabiliteit, leveranciersafhankelijkheid, datakwaliteit, openbaarheid en toegankelijkheid van publieke informatie. Het Forum Standaardisatie stimuleert het gebruik en de verantwoording van open standaarden, onder meer via 'Pas toe of leg uit'. Deze verplicht overheidsorganisaties tot toepassing van standaarden of tot het motiveren van uitzonderingen, wat alleen mag met reden van bijzonder gewicht. De Monitor Open Standaarden onderzoekt jaarlijks hoe overheden hiermee omgaan, en dit actiepoint werkt daarnaast aan de doorontwikkeling van de beslistool 'Open publiceren', die organisaties helpt informatie volgens open standaarden te publiceren.

V. Open source

11. Open Source Program Office

Actiehouder: Ministerie van BZK (Directies CIO BZK en CIO Rijk)
In samenwerking met: Belastingdienst, Ministerie van VWS, VNG, Provincie Zuid-Holland, Kadaster, Alliander, NL Net, SIDN Fonds, Open State Foundation (OSF), Public Spaces, Foundation for Public Code
Looptijd: juli 2023 – juli 2027

Open source software is essentieel geworden in de ICT-infrastructuur van de Nederlandse overheid vanwege verschillende voordelen. Het openbaar maken van de broncode zorgt voor transparantie, vertrouwen en samenwerking met ketenpartners, medeoverheden en burgers. Het vergroot ook de veiligheid, efficiëntie en innovatie. Het ministerie van BZK heeft al stappen gezet door broncodes vrij te geven via een 'BZK Github', zoals die van de DigiD-app. Ook de Europese digitale identiteit (eID) wordt open source ontwikkeld. Om open source werken te bevorderen en te ondersteunen, wordt binnen BZK een Open Source programmabureau opgericht, ook wel bekend als een Open Source Program Office (OSPO). Bovendien is met de herijking een volgende mijlpaal geformuleerd, de ontwikkeling van een OSPO Rijk. Kennis, ervaringen en bijeenkomsten met betrekking tot het open source werken worden gedeeld via een nieuwsbrief en het platform Opensourcewerken.

VI. Open cultuur

12. Openbaarheidscentrum Amsterdam

Actiehouder: Gemeente Amsterdam
In samenwerking met: Open State Foundation (OSF)
Looptijd: september 2023 – juli 2027

De gemeente Amsterdam werkt aan het Openbaarheidscentrum Amsterdam, een centrale plek waar iedereen met een informatievraag terecht kan. Het centrum ondersteunt bezoekers bij het zoeken, vinden en gebruiken van informatie – zowel online als fysiek. Daarnaast is het een ontmoetingsplek voor dialoog over de open overheid, voor co-creatie met gebruikers, kennisontwikkeling en kennisdeling, en voor het organiseren van tegenspraak binnen de gemeente. In de herijking zijn nieuwe mijlpalen vastgesteld voor de verdere ontwikkeling van het Openbaarheidscentrum, waaronder de start van fysieke inloopspreekuren in het Stadsarchief en de lancering van een verbeterde digitale zoekmachine op Open. Amsterdam.

13. Open Parlement

Actiehouder: ProDemos

In samenwerking met: Relevante partners

Looptijd: september 2023 – juli 2027

Een open overheid begint bij de basis: burgers die de spelregels van de democratie en de rechtsstaat kennen en weten wat zij zelf kunnen doen om invloed uit te oefenen. ProDemos speelt een belangrijke rol in het toegankelijk maken van de democratie en de rechtsstaat voor een breed publiek. ProDemos wil zoveel mogelijk mensen in Nederland informeren en betrekken bij de democratie. Dit doen ze door activiteiten te organiseren die de kennis en vaardigheden vergroten om deel te nemen aan de democratie. In dit actiepunt ligt de focus op het verder diversifiëren van de doelgroep, met bijzondere aandacht voor jongeren in het mbo-onderwijs en een breder volwassen publiek. Met de herijking bouwt ProDemos voort op deze mijlpalen. ProDemos zorgt er ook voor dat mensen geïnformeerd kunnen stemmen bij verkiezingen en werkt samen met partners om de toekomst van een nieuw parlementair Bezoekerscentrum te bespreken.

VII. Open aanpak

14. Burgerparticipatie versterken met digitale tools

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Provincie Zuid-Holland, PolisNL, Logius, ICTU en BetaBreak.

Looptijd: september 2023 – juli 2027

De Nederlandse overheid wil burgers actief betrekken bij het vinden van beleidsoplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Hiervoor zullen AI-gedreven digitale tools voor burgerconsultatie en consensus (ofwel eConsultatie) worden ingezet en verder worden ontwikkeld. Uit onderzoek blijkt dat betrokkenheid van burgers via eConsultatie de kwaliteit van overheidsbesluitvorming kan verbeteren. De [Pol.is](#) tool biedt een laagdrempelig platform waarop burgers en beleidsmakers voorstellen kunnen doen, erover kunnen stemmen en kunnen reflecteren op groepsinput. Het ministerie van BZK wil de Pol.is-tool verder te ontwikkelen voor nationaal gebruik. Het beoogde resultaat is een open-source platform dat voldoet aan de Web Accessibility Guidelines, veilig, privacybestendig en AVG-compliant is. In de herijking is het streven van het ministerie om ten minste drie mogelijkheden te bieden voor participatie in beleidsvorming via Pol.is. Het gebruik van eConsultatietools zorgt ervoor dat de wensen en ideeën van burgers beter worden meegenomen in beleidsvorming.

15. Professionalisering van participatie

Actiehouder: Ministerie van IenW

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Stichting Burger & Overheid, Erasmus Universiteit Rotterdam, Hanze Hogeschool Groningen, Haagse Hogeschool

Looptijd: oktober 2023 – juli 2027

Het betrekken van belanghebbenden door middel van participatie is essentieel bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid. Beleidsmedewerkers willen ook graag participatie toepassen, omdat ze geloven dat beleid hierdoor verbeterd kan worden. Het Kennisknooppunt Participatie, opgericht door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, heeft als doel het vakgebied van participatie verder te ontwikkelen. In de herijking zijn mijlpalen geactualiseerd. Er wordt een geactualiseerde strategische kennisagenda gepubliceerd op basis van ervaringen, input en een kennisconferentie. Daarnaast wordt gekeken naar intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie en wordt er een digitale tool ontwikkeld om ontwerpkeuzes voor participatieplannen te ondersteunen. Deze ontwikkelingen dragen bij aan het professionaliseren van het vakgebied participatie.

5. Highlights voortgang open overheid

Het Actieplan Open Overheid heeft een aanvullende en innoverende rol binnen het open overheidsbeleid en de uitvoering daarvan. De actiepunten bouwen voort op lopende ontwikkelingen en stimuleren daarnaast maatschappelijke innovatie. In dit hoofdstuk worden per thema de belangrijkste recente ontwikkelingen kort geschetst en wordt toegelicht hoe de actiepunten van het herijkte Actieplan Open Overheid 2023-2027, *Open voor iedereen 2.0*, deze verder versterken.

Open data

De overheid streeft ernaar zoveel mogelijk gegevens en informatie als open data beschikbaar te stellen. Door hoogwaardige datasets (data met grote maatschappelijke en economische waarde) toegankelijk te maken, ontstaan kansen voor innovatie en het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Een belangrijke stap hierin waren de inwerking-treding van de herziene Wet hergebruik van overheidsinformatie (Who) op 19 juni 2024 en de Europese data-governanceverordening (DGA) op 24 september 2024. Deze wetten hebben tot doel het aanbod van hoogwaardige datasets voor hergebruik te vergroten en te verbeteren.

De Who geldt ook voor software: bron- en overheidscode moeten zoveel mogelijk als open source beschikbaar worden gesteld. Binnen zes thema's – geodata, handelsregisters, statistiek, aardobservatie en milieu, meteorologie en mobiliteit – hebben verschillende overheden inmiddels meer dan 2.000 hoogwaardige datasets gepubliceerd, beschikbaar via het [aanmerkingsregister](#) en [data.overheid.nl](#).

Om overheidsorganisaties te ondersteunen bij de implementatie van de wet en publicatie van de datasets, zijn twee handleidingen uitgebracht:

1. Handleiding Wet hergebruik van overheidsinformatie (via Github) biedt praktische richtlijnen voor het behandelen van hergebruikverzoeken en het proactief beschikbaar stellen van informatie.
2. Handleiding implementatie High Value Datasets (via Github) ondersteunt uitvoerders en beleidsmakers met per thema inzicht in processtappen en vereisten voor openbaarmaking.

Nu steeds meer data beschikbaar is, is het stimuleren van hergebruik een belangrijke volgende stap. **Actiepunt 1. Zichtbaar en waardevol** en **Actiepunt 2. Data-expeditie**, dragen hieraan bij door het betekenisvol publiceren van data te bevorderen en journalistieke use-cases te ontwikkelen.

Open informatie

Steeds meer overheidsinformatie wordt openbaar gemaakt, zowel actief als op verzoek, mede gestimuleerd door de Woo. Openbaarheid is van groot belang voor een goed functionerende democratische rechtsstaat: het stelt burgers, journalisten, wetenschappers, maatschappelijke organisaties en bedrijven in staat om mee te doen en de overheid te controleren. De overheid werkt aan verbetering van de uitvoering en uitvoerbaarheid van de Woo en investeert in actieve openbaarheid.

Een belangrijke gebeurtenis was de Woo-invoeringstoets. Op basis daarvan zijn [maatregelen aangekondigd](#) om de afhandeling van Woo-verzoeken te verbeteren. Sindsdien is met interbestuurlijke werkgroepen gewerkt aan een handreiking over de antimisbruikbepaling en een rolomschrijving van de Woo-contactpersoon, deze producten worden binnenkort gepubliceerd.

Daarnaast wordt gewerkt aan een optimaal en efficiënt Woo-proces, dat volgend jaar gereed is. Ook is monitoring versterkt: gegevens over de afhandeling van Woo-verzoeken door ministeries worden nu jaarlijks opgenomen in de Jaar-rapportage Bedrijfsvoering Rijk en elk kwartaal bijgewerkt via het publiek toegankelijke dashboard: [Woo in cijfers](#). Voor zowel overheid als samenleving is het interessant om nog meer inzicht te krijgen in de toepassing van uitzonderingsgronden onder de Woo, dit zegt namelijk iets over de uitvoering van de Woo. Dit wordt onderzocht in **Actiepunt 4**.

Uitzonderingsgronden in beeld. Ook wordt gekeken naar de maatschappelijke baten van openbaarheid, in **Actiepunt 6. Maatschappelijke baten van transparantie.**

Op grond van de Woo zijn overheidsorganisaties verplicht om op termijn minimaal 17 categorieën informatie actief openbaar te maken. Vanaf 1 november 2024 geldt dit voor de eerste vijf categorieën. Deze informatie wordt ontsloten via het Woo-zoekportaal, een centrale voorziening met zoekfunctie. De overheid ontwikkelt ook beleid voor bredere actieve openbaarmaking, volgens het principe van betekenisvolle openbaarheid, gericht op informatiebehoeften van burgers. Een recent ontwikkeld afwegingskader ondersteunt organisaties hierbij. Om ook oog te houden voor de risico's die (het combineren van) openbaar gemaakte informatie kan hebben, werken we aan een richtlijn over openbaarheid en nationale veiligheid.

De actiepunten in dit actieplan richten zich onder andere op manieren om informatie betekenisvol, beter vindbaar en begrijpelijk openbaar te maken, zoals bij beschikkingen (**Actiepunt 3. Beschikkingen in context**) en informatie over rijksinkoop (**Actiepunt 5. Open inkoop**).

Voor een betere informatiehuishouding worden binnen het [Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding Rijk \(MJP\)](#) diverse maatregelen uitgevoerd. Denk aan betere naleving van de (nieuwe) Archiefwet en de inzet van ICT-tools die ambtenaren ondersteunen in informatiebeheer en samenwerking. Het MJP loopt eind 2025 af en wordt daarna geactualiseerd. Tot slot blijft de overheid in gesprek met het ACOI en journalisten om knelpunten in het beleid te signaleren en verbeterkansen te verkennen, bijvoorbeeld op het gebied van kennisborging en voorlichting.

Open algoritmen

De overheid is de afgelopen jaren in toenemende mate digitaal gaan werken, onder andere door de inzet van algoritmen. Dit heeft vele voordelen, zowel voor de kwaliteit en snelheid van besluitvorming als voor de effectiviteit van bedrijfsvoering en dienstverlening. Bij een open overheid is het van belang dat de overheid transparant is over het gebruik van algoritmen bij haar publieke taken. Dit speelt met name waar algoritmen de inhoud van besluiten (mede) bepalen en de rechten en plichten van burgers vaststellen. Dan is het belangrijk dat de overheid haar inwoners informeert over het gebruik van algoritmen: hoe deze werken, welke gegevens daarbij zijn gebruikt en of er ook een mens naar hun situatie heeft gekeken. Transparantie over algoritmen is belangrijke voorwaarde voor het begrijpen, accepteren en het eventueel kunnen aanvechten van een besluit.

De afgelopen jaren is er daarom veel aandacht voor transparantie over algoritmegebruik. Er is een [Algoritmeregister](#) opgezet waarin overheden de door hen gebruikte algoritmen kunnen registreren. Daarnaast worden er standaarden ontwikkeld voor het vastleggen en voor de burger inzichtelijk maken van gegevens die voor een besluit zijn gebruikt. Daarnaast is de website [gegevensbijbesluiten.overheid.nl](#) ontwikkeld om voor burgers en bedrijven inzichtelijk te maken welke persoonsgegevens worden gebruikt als de overheid besluiten neemt, van wie deze gegevens afkomstig zijn en hoe deze gegevens worden gedeeld.

Daarnaast wordt onderzocht wat de meerwaarde is van aanvullende regels voor algoritmegebruik bij besluitvorming en wat burgers nodig hebben aan informatie over transparantie.

Actiepunt 7. Vertrouwen door begrip en **Actiepunt 8.**

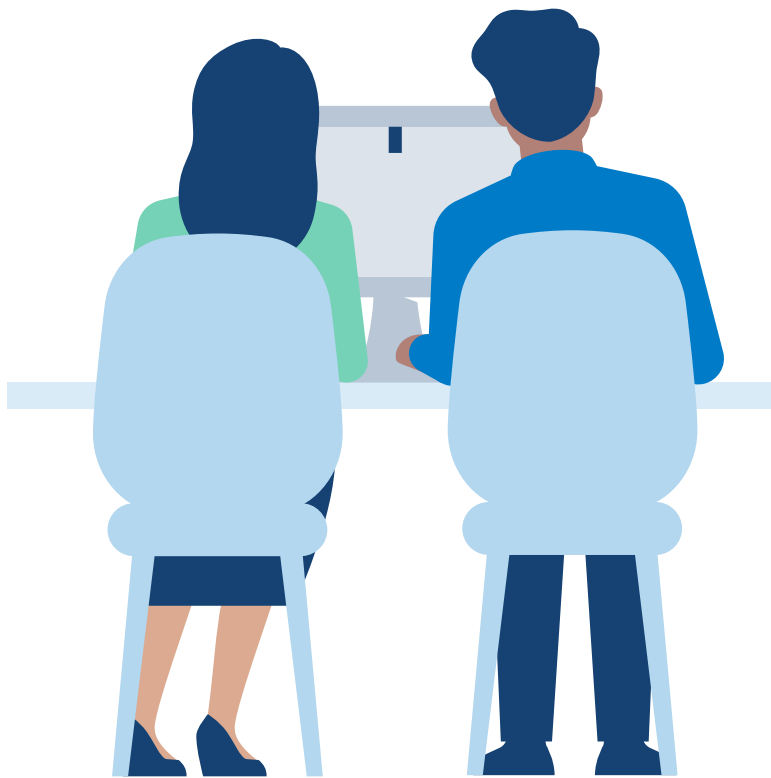
Algoritmewijzer richten zich hierop: ze onderzoeken de informatiebehoefte van burgers over algoritmes en hoe hierover het beste gecommuniceerd kan worden. Best-practices worden verzameld en gedeeld om overheden te ondersteunen bij een verantwoorde inzet van algoritmen. Ten slotte ondersteunt **Actiepunt 9. Algo-rights** burgers door een website te ontwikkelen die het indienen van informatieverzoeken en klachten over overheidsalgoritmen faciliteert.

Open standaarden

Open standaarden zijn afspraken over de inrichting van de publieke digitale ruimte, zoals gegevensuitwisseling, informatieveiligheid en toegankelijkheid. Ze zijn voor iedereen kenbaar, vrij herbruikbaar en belangrijk voor zowel interoperabiliteit als leveranciersonafhankelijkheid.

De vraag naar digitale soevereiniteit en leveranciersonafhankelijkheid is de afgelopen jaren sterk toegenomen, zowel internationaal, binnen de EU en in Nederland. Dit vormt ook een kernpunt van de nieuwe [Nederlandse Digitaliseringsstrategie](#). Daarin staat dat de overheid een versterkte aanpak introduceert voor het afspreken, invoeren en handhaven van digitale standaarden, inclusief ondersteuning bij implementatie. Digitale standaarden die via (Europese) wetgeving worden geïntroduceerd, moeten door alle overheidsorganisaties worden toegepast.

Het Forum Standaardisatie beheert namens de ministeries van BZK en EZK een lijst met open standaarden en monitort jaarlijks de toepassing hiervan via de Monitor Open Standaarden. Dit gebeurt door onder meer aanbestedingen, domeinnamen en generieke voorzieningen te analyseren en gesprekken met overheidsorganisaties te voeren. Uit het 2025 rapport blijkt dat toepassing in aanbestedingen rond de 50 procent blijft. Hier is ruimte voor verbetering.

Het Forum adviseert het Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid en ondersteunt organisaties bij invoering, het delen van goede voorbeelden en het aanspreken op naleving. **Actiepunt 10. Open standaarden** draagt hieraan bij door de doorontwikkeling van de beslistool 'Open Publiceren', een hulpmiddel dat overheidsorganisaties ondersteunt bij het bepalen welke standaarden moeten worden toegepast bij het openbaar maken van overheidsinformatie.

Open source

Digitale gemeenschapsgoederen, zoals open source software, zijn een essentieel onderdeel van de ICT-infrastructuur van de Nederlandse overheid. Ze zijn gebaseerd op gedeeld eigendom en collectieve besluitvorming, waarbij publieke waarden centraal staan. Open source software bevordert transparantie en samenwerking met partners, en draagt bij aan het verminderen van de afhankelijkheid van niet-waardengedreven aanbieders. Binnen de rijksoverheid wordt open source software op verschillende manieren toegepast. Zo werkt het ministerie van BZK via het programma Beter Samen Werken aan een open source digitale werkomgeving voor ambtenaren (werktitel: 'Mijn Bureau').

Binnen **Actiepunt 11. Open Source Program Office (OSPO)** is eerder gewerkt aan de oprichting van een OSPO BZK. De volgende stap is de ontwikkeling van een OSPO Rijk: een programmabureau dat rijksbreed verantwoordelijk is voor het bevorderen en ondersteunen van open source werken. Dit bureau bundelt kennis en ervaring om de overgang naar open source binnen de overheid verder te versnellen.

Daarnaast ondersteunt de overheid diverse landelijke en lokale open source projecten met cofinanciering, begeleiding en zichtbaarheid via het Innovatiebudget Digitale Overheid, dat jaarlijks beschikbaar wordt gesteld door het ministerie van BZK. Zo zijn recent bijvoorbeeld de digitale participatietools OpenStad en Pol.is ondersteund.

Tot slot is Nederland koploper binnen de EU op het gebied van digitale gemeenschapsgoederen. Samen met Frankrijk en Duitsland werkt ons land aan een Europees consortium voor digitale infrastructuur (EDIC). Hiermee wil Nederland een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van de Europese digitale soevereiniteit, en het bevorderen van waarden als privacy, transparantie en keuzevrijheid. Begin juli is de formele aanvraag voor het oprichten van deze EDIC bij de EC ingediend.

Open cultuur

De overheid streeft naar meer openheid door steeds meer informatie, zowel actief als op verzoek, beschikbaar te stellen. Nieuwe wetgeving, zoals de Woo en het sinds 2022 actief openbaar maken van beslisnota's, zijn daarbij belangrijke stappen.

Toch vraagt een open overheid om meer dan alleen regelgeving: het vereist ook een gedragsverandering bij ambtenaren. Daarom worden rijksmedewerkers ondersteund met diverse hulpmiddelen, zoals handreikingen voor informatiebeheer en het schrijven met het oog op openbaarheid, e-learnings, trainingen en gedragsonderzoeken.

Sinds augustus 2024 loopt de rijksbrede ZO-campagne, die rijksmedewerkers stimuleert om te werken volgens de principes Zorgvuldig en Open (ZO). De campagne biedt een toolkit en communicatiemiddelen die helpen om bewustwording te vergroten en zorgvuldige, transparante omgang met informatie in de praktijk te versterken. Op de overzichtspagina van de ZO-campagne is meer informatie te vinden over de campagne, de basistoolkit en hoe medewerkers concreet aan de slag kunnen met zorgvuldig en open werken.

De overgang naar een open overheid raakt echter alle overheidslagen en ook haar inwoners. **Actiepunt 12. Openbaarheidscentrum Amsterdam** laat zien hoe de gemeente Amsterdam haar medewerkers traint om inwoners op toegankelijke wijze te helpen bij hun informatievragen. Tegelijkertijd richt **Actiepunt 13. Open Parlement** zich op het vergroten van het bewustzijn van inwoners over democratie en open overheid. Via diverse educatieprogramma's worden onder andere jongeren geïnformeerd, betrokken en gestimuleerd om actief gebruik te maken van hun recht op openheid, dat belangrijk is voor participatie en democratische controle. Zo wordt op verschillende niveaus gewerkt aan de ontwikkeling van een open cultuur.

Open aanpak

Een open overheid betekent niet alleen dat mensen het recht hebben om te weten wat hun overheid doet, maar ook de mogelijkheid moeten hebben om mee te doen. Burgers moeten gehoord worden, zich geholpen voelen en meer zeggenschap krijgen over zaken die hen aangaan. In het programma 'invloed en zeggenschap' is daarom een nieuwe programmalijn rondom burgerschap en gemeenschapsvorming. Hierbij wordt actief de samenwerking met maatschappelijke organisaties, bedrijven en medeoverheden gezocht en ingezet op structurele ondersteuning van bewonersinitiatieven, onder andere door kennisdeling, community support en langjarige financiering van succesvolle lokale pilots. Een concreet voorbeeld is *Loket D*, een fonds dat sinds maart 2025 lokale initiatieven voor wijkverbetering financiert.

Sinds 1 januari 2025 is de Wet versterking participatie op decentraal niveau van kracht. Deze wet verplicht gemeenten om binnen twee jaar een participatieverordening op te stellen en vergroot de mogelijkheden voor burgers om zelf initiatieven te ontplooiën via het uitdaagrecht. Ook op nationaal niveau zet het kabinet zich in om burgers beter te betrekken bij het uitdenken, uitvoeren en evalueren van beleid. Een concrete stap hierin is het nationaal burgerberaad klimaat dat op dit moment in uitvoering is.

Daarnaast onderzoekt het Rijk hoe nieuwe technologieën kunnen bijdragen aan burgerparticipatie. Zo wordt binnen **Actiepunt 14: Burgerparticipatie versterken met digitale tools** gewerkt aan de doorontwikkeling van de e-consultatietool Pol is.

Daarnaast wordt gewerkt aan de betere verankering van het burgerperspectief in het dagelijks werk binnen de rijks-overheid. Zo wordt het burgerperspectief centraal gezet bij uitvoeringstoetsen en bij het Beleidskompas. In de basisopleiding voor rijksambtenaren komt meer aandacht voor democratisch rechtsstatelijk vakmanschap en het burgerperspectief. Het ministerie van IenW werkt binnen **Actiepunt 15: Professionalisering van participatie** aan praktische hulpmiddelen die beleidsmedewerkers ondersteunen bij het goed vormgeven van participatieprocessen.

Tot slot is er ook aandacht voor invloed en zeggenschap van specifieke groepen. In samenwerking met de Nationale Jeugdraad werkt de overheid bijvoorbeeld aan een nationale jeugdstrategie: een domeinoverstijgende, langetermijnvisie van het kabinet op thema's die jongeren tussen 12 en 29 jaar raken. Hierin worden ook afspraken gemaakt over hoe jongeren betekenisvol kunnen meedoen aan besluitvorming.

6. Conclusie

Het herijkte Actieplan Open Overheid 2023-2027, *Open voor iedereen 2.0*, markeert de eerste keer dat een Actieplan Open Overheid halverwege de looptijd is herijkt. Dit proces is in co-creatie met maatschappelijke partners tot stand gekomen. De herijkte actiepunten laten zien dat samenwerking tussen overheid, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen belangrijk is om de ontwikkeling naar een meer open overheid responsief, innovatief en impactvol te maken.

De herijking bood ruimte voor reflectie op de rol en impact van het actieplan binnen de bredere ontwikkelingen naar een open overheid. Het evaluatie- en adviesrapport van de MCOIG, opgesteld in opdracht van BZK, speelde daarbij een belangrijke rol en vormde een leidraad voor de herijking.

Een concreet resultaat van het advies de nieuwe thematische indeling van de actiepunten: open data, open informatie, open algoritmen, open standaarden, open source, open cultuur en open aanpak. Het Actieplan Open Overheid had altijd al een brede insteek, in lijn met de definitie van het OGP. Bij deze herijking is echter voor het eerst gekozen voor een indeling op basis van deze open thema's. Elk thema vertegenwoordigt een belangrijk deelgebied van open overheid en sluit beter aan bij de maatschappelijke opvatting van wat een open overheid inhoudt.

Het advies gaf ook richting aan de verdere inhoud van het plan: welke actiepunten zijn afgerond, welke worden voortgezet met nieuwe ambities en waar liggen kansen voor vernieuwing. Op basis daarvan is een open uitvraag georganiseerd. Maatschappelijke partners en kennisinstellingen konden nieuwe actiepunten indienen rond beleidsuitdagingen, die samen met overheidsorganisaties worden uitgevoerd om meer impact te realiseren.

Bij het toekennen van nieuwe actiepunten is gestreefd naar een zo goed mogelijke aansluiting op deze beleidsuitdagingen. Dat is grotendeels gelukt, al blijven enkele vragen open, bijvoorbeeld over de maatschappelijke informatiebehoefte rond politieke partijfinanciering en de monitoring van de open overheid. Tijdens komende multi-stakeholderbijeenkomsten wordt hierover verder gesproken om nieuwe samenwerkingen te verkennen. Bovendien wordt onderzocht hoe actiepunten niet met name uit overheidsvragen kunnen ontstaan, maar vanuit gezamenlijke signalering van uitdagingen.

Niet alle aanbevelingen van de MCOIG konden in deze herijking volledig worden meegenomen. De nadruk lag op het versterken van de samenwerking tussen overheid en maatschappij. Aan andere aanbevelingen – zoals het beter betrekken van medeoverheden en departementen, en het koppelen van actiepunten aan thema's als bestaanszekerheid, klimaat en weerbaarheid – wordt bij de voorbereiding van het volgende actieplan extra aandacht besteed.

Tot de zomer van 2027 ligt de focus op het uitvoeren, monitoren en stimuleren van de vijftien actiepunten. De continue feedbackloop tussen maatschappelijke actiehouders en overheid vormt daarbij de kern. Zo wordt geborgd dat de behaalde resultaten bijdragen aan beter beleid en uitvoering. Na afloop van dit actieplan volgt in 2027 opnieuw een evaluatie, waarvan de inzichten worden meegenomen in volgende, zesde nationale Actieplan Open Overheid, gepland in 2028.

Bijlage

Formats actiepunten

I. Open data

Nieuw Actiepunt 1. Zichtbaar en waardevol

Hergebruik van high-value open overheidsinformatie en -data voor de samenleving

Omschrijving van het actiepunt

Het actiepunt vergroot het hergebruik van open overheidsinformatie en maakt de maatschappelijke waarde zichtbaar door inspirerende toepassingen te tonen, obstakels weg te nemen en te adviseren over maatregelen voor beter hergebruik van openbare overheidsinformatie.

Hoofdactiehouders en samenwerkende overheidsorganisaties

Public-Innovation B.V. in samenwerking met team open data (Ministerie van BZK)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Team open data (Afdeling Open Overheid, BZK), diverse bestuursorganen die datasets leveren.

Maatschappelijk middenveld

Burgerinitiatieven, belangenverenigingen, koepels en maatschappelijke organisaties die open data hergebruiken. MCOIG-netwerk.

Andere betrokkenen

Marktpartijen met datadiensten en belangenbehartigers, politici gericht op verbetering van overheidsdiensten, digitalisering en publieke waarden, media.

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Nederland ontsluit veel open overheidsdata, maar het daadwerkelijke hergebruik blijft achter. De zichtbaarheid, vindbaarheid en kwaliteit van datasets en toepassingen zijn beperkt. Daardoor wordt het maatschappelijk potentieel van open data onvoldoende benut voor innovatie en publieke waarde(n).

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Verschillende oorzaken dragen bij aan dit probleem:

- Versnipperde publicatie en onvoldoende zichtbaarheid op platforms zoals data.overheid.nl.
- Onvoldoende bekendheid van use cases bij beleid, bestuur en maatschappij.
- Technische en organisatorische belemmeringen voor hergebruik en co-creatie.
- Beperkte agendering van de maatschappelijke waarde van open data in politiek en media.

Een analyse van de oorzaken maakt onderdeel uit van het voorstel.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Open data-beleid en data.overheid.nl bieden een basis. Er wordt veel open data gepubliceerd, veel geïnvesteerd in de infrastructuur voor publicatie van open data. Echter zonder gericht beleid op zichtbaarheid en hergebruik, blijft de impact beperkt. Voorgaande initiatieven richtten zich vooral op technische ontsluiting, en minder op maatschappelijke toepassing en communicatie.

Welke oplossing stel je voor?

Het project verbindt drie pijlers: (1) zichtbaar maken van open data toepassingen en initiatieven; (2) onderzoek naar de ervaren knelpunten en maatregelen om hergebruik te stimuleren en belemmeringen weg te nemen; (3) agendering via communicatie en evenementen.

Het levert een catalogus van toepassingen, een adviesrapport met maatregelen en een communicatie- / PR-strategie aan BZK en partners.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Een catalogus met ± 20 inspirerende open-data-toepassingen.
- Een advies met 8-10 maatregelen voor beter hergebruik van high-value datasets.
- Kernboodschappen en mediacampagne die de maatschappelijke waarde zichtbaar maken.
- Versterkte samenwerking tussen overheid, samenleving en markt.
- Zichtbaarheid op een (eind)evenement of alternatieve vorm van publieke presentatie.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Door praktische voorbeelden en use cases beter zichtbaar te maken op data.overheid.nl en andere kanalen wordt het makkelijker voor marktpartijen en maatschappelijke organisaties om de meerwaarde van hun open data initiatieven te uiten. Dat verhoogt het besef van de nut- en noodzaak van de publicatie van open data voor het oplossen van maatschappelijke opgaven.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Open data kan worden ingezet om verantwoording van beleidskeuzes, democratische processen en besluitvorming te legitimeren. Dit project richt zich o.a. op het in kaart brengen van initiatieven die zich hierop toespitsen. Door obstakels te verwijderen en gebruik te stimuleren wordt het gemakkelijker voor deze stakeholders om toepassingen te realiseren ten faveure van maatschappelijke vraagstukken.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het project stimuleert open data initiatieven en co-creatie met maatschappelijke organisaties. Zo worden burgers niet alleen gebruikers, maar ook indirect mede-ontwikkelaars van open data-toepassingen.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Opstart en inventarisatie	Definitief projectplan, selectie thema's en toepassingen	Q4 2025	Hoofdactiehouders Public Innovation
Definitieve catalogus	Publicatie op data.overheid.nl	Q2 2026	Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team open data (Afdeling Open Overheid, BZK), diverse bestuursorganen die datasets leveren
Advies maatregelen	Rapport met bevindingen en voorstellen		
Communicatie-strategie en mogelijk evenement	PR-materiaal en evt publieke sessie (± 50 deelnemers)	Q2/Q3 2026	<i>Maatschappelijk middenveld</i> Burgerinitiatieven, belangenverenigingen, koepels en maatschappelijke organisaties die open data hergebruiken. MCOIG-netwerk.
Eindrapportage en follow-up	Advies en aanbevelingen	Q4 2026	<i>Andere betrokkenen</i> Marktpartijen met datadiensten en belangenbehartigers, politici gericht op verbetering van overheidsdiensten, digitalisering en publieke waarden, media.
	Opnemen catalogus van open datadiensten en initiatieven op data.overheid.nl	Q1 2027	
	Verwerken van uitkomsten adviezen in beleid, techniek en communicatie.	Q1-Q4 2027	

Nieuw Actiepunt 2. Data-expeditie

Journalistieke use-cases voor high-value datasets

Omschrijving van het actiepunt Dit actiepunt activeert hoogwaardige datasets (HVDs) door het organiseren van 'data-expedities' (journalistieke hackathons). Hierin worden concrete, journalistieke use-cases ontwikkeld die de maatschappelijke waarde van de data ontsluiten en de controlerende functie van de journalistiek versterken.	Ondersteunende stakeholders Overheid Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) Maatschappelijk middenveld Open State Foundation (OSF) Andere betrokkenen Journalisten (landelijke, regionale, en onderzoeksmedia), data-analisten en -ontwikkelaars.
Hoofddactiehouders en samenwerkende overheidspartij Momus (Stichting Platform Authentieke Journalistiek) i.s.m. team open data (Ministerie van BZK)	Looptijd januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Hoogwaardige datasets (HVDs) van de overheid, zoals die van het CBS, zijn een cruciale voorwaarde voor transparantie. Echter, de journalistieke en maatschappelijke potentie van deze data blijft vaak onbenut. De complexiteit van de data vormt een drempel, waardoor de verhalen die erin verborgen zitten – en die essentieel zijn voor het controleren van de macht en het duiden van maatschappelijke opgaven – onverteld blijven. Dit raakt journalisten, maatschappelijke organisaties en uiteindelijk de burger, die belangrijke inzichten misloopt.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

De hoofdoorzaak is de kloof tussen de beschikbaarheid van complexe data en de capaciteit van journalisten om deze effectief te doorgronden en te vertalen naar verhalen.

Dit komt door:

- Een gebrek aan tijd en specifieke data-analytische vaardigheden op redacties.
- Een kenniskloof tussen de context van de data (bekend bij CBS-experts) en de journalistieke vraagstelling.
- Het ontbreken van een gestructureerd, samenwerkingsproces om data-experts, domeinexperts (CBS) en journalisten samen te brengen rond concrete maatschappelijke thema's.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Het CBS stelt reeds veel data beschikbaar via StatLine. Ook worden er incidenteel door media data-analyses gedaan. Echter, een gestructureerd en herhaalbaar proces waarin journalisten, data-experts en CBS-specialisten in co-creatie concrete, diepgaande journalistieke verhalen ontwikkelen op basis van HVDs, ontbreekt tot nu toe.

Welke oplossing stel je voor?

De oplossing: thematische, journalistieke hackathons die functioneren als tijdelijke, gefocuste redacties. Teams van journalisten, data-analisten en CBS-experts werken samen om complexe HVDs te 'kraken' en te vertalen naar concrete journalistieke onderzoeksconcepten (use-cases). De thema's (o.a. Wonen, Energietransitie, Ongelijkheid) sluiten direct aan op de maatschappelijke opgaven van het CBS. De beste concepten ontvangen geen geldprijs, maar ontwikkelcapaciteit en data-expertise van Momus en OSF om de verhalen daadwerkelijk te realiseren en publiceren. De methode en geleerde lessen worden vastgelegd in een openbaar "Draaiboek voor Data-expedities".

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Het actiepunt leidt tot de volgende meetbare resultaten:

- **4-6 uitgewerkte journalistieke onderzoeksconcepten** voor hoogwaardige datasets.
- **Publicatie van ten minste twee diepgravende, data-journalistieke onderzoeken** die de maatschappelijke waarde en het hergebruik van HVDs aantonen.
- **Een openbaar ‘Draaiboek voor Data-expedities’**, als handleiding voor co-creatie tussen overheid en media.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het actiepunt maakt HVDs beter bereikbaar door deze te vertalen naar journalistieke concepten. Dit verbetert de toegang van journalistiek (en uiteindelijk burgers) tot informatie over complexe maatschappelijke thema's en maakt het handelen van de overheid op deze dossiers inzichtelijker.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Door journalisten direct te faciliteren in het gebruik van overheidsdata voor diepgravend onderzoek, versterkt het actiepunt de controlerende rol van de media. De resulterende publicaties kunnen beleidskeuzes en de effecten daarvan kritisch analyseren, waardoor publieke instanties worden aangespoord verantwoording af te leggen.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het actiepunt verbetert de participatie van maatschappelijke partijen (journalisten, data-experts) via de hackathons. Indirect worden burgers beter geïnformeerd en geëngageerd door de journalistieke producties, wat hen in staat stelt om beter onderbouwd deel te nemen aan het publieke debat over de onderzochte thema's.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Vorbereiding en uitvoering 1e hackathon (Thema: Wonen onder druk)	2-3 uitgewerkte journalistieke use-cases; Eerste feedback-rapportage voor CBS.	Mei 2026	Hoofdactiehouder Momus
Tussentijdse resultaten en communicatie	Publicatie van ten minste één data-journalistieke case; Communicatiemoment over eerste bevindingen.	Oktober 2026	Ondersteunende stakeholders Overheid Team open data (Ministerie van BZK), CBS
Vorbereiding en uitvoering 2e hackathon (Thema: Energietransitie / Ongelijkheid)	2-3 nieuwe uitgewerkte journalistieke use-cases; Tweede feedbackrapportage voor CBS.	Februari 2027	<i>Maatschappelijk middenveld</i> Open State Foundation (OSF)
Oplevering en afronding project	Definitieve versie van het “Draaiboek voor Data-expedities” (openbaar gepubliceerd); Eindrapportage met alle behaalde resultaten.	Juni 2027	<i>Andere betrokkenen</i> Deelnemende journalisten/experts

II. Open informatie

Nieuw Actiepunt 3. Beschikkingen in context

Open en Verbonden

Omschrijving van het actiepunt

Een categorie overheidsinformatie die op grond van de Woo actief openbaar moet worden gemaakt, betreft de beschikkingen. Dit zijn overheidsbesluiten die de rechtspositie van een individuele burger concreet vaststellen, zoals vergunningen, subsidies en sancties. Juist bij beschikkingen rijst de vraag hoe betekenisvolle openbaarmaking van overheidsinformatie kan worden gerealiseerd. Dergelijke besluiten voor individuele gevallen worden vaak geïsoleerd gepubliceerd, terwijl ze pas echt betekenis krijgen in samenhang met andere (overheids)documenten. Omdat de informatiewaarde van één enkele beschikking beperkt kan zijn, is het van groot belang dat de koppeling met relevante documenten daadwerkelijk tot stand wordt gebracht.

Binnen dit actiepunt wordt hiervoor een open standaard ontwikkeld: de *Administrative Decision Identifier* (ADI). Deze standaard maakt het niet alleen mogelijk om de kenmerken van beschikkingen als metadata vast te leggen, maar ook om beschikkingen te herkennen en te verbinden binnen andere documenten. Aan de hand van specifieke datasets met reeds ontsloten beschikkingen toont Beschikkingen in Context hoe zulke verbindingen tussen beschikkingen en andere overheidsdocumenten kunnen worden gelegd.

Daarnaast resulteert het actiepunt in de handreiking “Beschikkingen Beter Begrepen”, die overheidsorganisaties ondersteunt bij het verstrekken van gecontextualiseerde informatie over beschikkingen. Op die manier wordt gewerkt aan een meer betekenisvolle en samenhangende openbaarmaking van beschikkingen.

Hoofdactiehouders en samenwerkende overheidspartij

Tilburg University in samenwerking met team openbaarheid (Ministerie van BZK)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Logius/KOOP (Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties)

Maatschappelijk middenveld

Consortium partners CITaDOG (www.citadog.nl)

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Waar aanvankelijk het streven was om meer overheidsinformatie openbaar te maken, staat de open overheid inmiddels voor een nieuwe uitdaging. Het gaat niet langer (enkel) om openbaarmaking als zodanig, maar inmiddels (ook) om betekenisvolle openbaarmaking. Hoewel betekenisvolle openbaarmaking hoog op de politieke agenda staat en het belang hiervan alom wordt onderschreven, blijkt het soms lastig deze vorm van openbaarmaking te realiseren. Deels lijkt dit onvermijdelijk omdat het begrip ‘betekenisvol’ ook subjectieve kanten heeft: wat voor de ene burger betekenisvol is, is dat niet voor een andere burger. Niettemin lijkt er ook een meer objectieve kant van betekenisvolle openbaarmaking te bestaan: betekenis volgt niet noodzakelijk uit openbaarmaking van een enkel document. Juist door een bepaald document te combineren met andere documenten, kan een document ‘in context’ worden geplaatst en (meer) betekenis krijgen.

Deze uitdaging geldt in het bijzonder voor een specifieke categorie van overheidsdocumenten: beschikkingen. De beschikking is het juridische eindproduct van een proces van besluitvorming dat begint bij wetgeving en zich steeds verder concretiseert in andere overheidsbeslissingen. Juist omdat een beschikking niet kan worden begrepen zonder die andere (overheids)documenten waarvan zij het sluitstuk vormt, impliceert betekenisvolle openbaarmaking dat deze beschikkingen ‘in context’ moeten worden geopenbaard. Bovendien vertelt de beschikking vaak niet het hele verhaal van besluitvorming. Andere documenten, zoals wet- en regelgeving, toepasselijk beleid, rechtspraak, andere beschikkingen en andere dossierstukken (zoals een onderliggende

aanvraag of een adviesrapport), ‘verklaren’ de beschikking zoals die uiteindelijk is genomen. Het is dus van belang dat beschikkingen ‘uit hun isolement’ worden gehaald en worden gerelateerd aan andere documenten die gezamenlijk het verhaal van deze individuele beschikking ‘vertellen’.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- **Juridisch:** Openbaarheidswetgeving verplicht tot openbaarmaking van specifiek omschreven informatiecategorieën, waaronder beschikkingen. Door deze wetgeving wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen informatie die wel en niet actief moet worden geopenbaard. Keerzijde van deze tweedeling is dat bepaalde informatie over individuele besluitvorming (zoals de uiteindelijke beschikking) wel openbaar wordt gemaakt, maar andere informatie (zoals de aanvraag) mogelijk niet, terwijl beide typen informatie nodig zijn om de beschikking te begrijpen.
- **Organisatorisch:** De juridische verplichting om bepaalde overheidsinformatie te ontsluiten, hoeft niet te betekenen dat andere informatie niet wordt ontsloten. Toch blijkt in de praktijk een ‘juridische’ logica (waartoe verplicht de wet) vaak te domineren boven een communicatieve logica (waaraan heeft de burger behoefte). Dit betekent concreet dat overheden zich beperken tot openbaarmaking van de categorieën van overheidsinformatie waartoe ze verplicht zijn, zonder zichzelf de vraag te stellen of daarmee betekenisvolle openbaarmaking wordt gerealiseerd.
- **Technisch:** Anders dan andere juridische (overheids)documenten, zoals wetgeving of rechtspraak, zijn beschikkingen nog ‘onderontwikkeld’ als het gaat om een uniforme en gestandaardiseerde wijze van openbaarmaking. Zelfs als de wens bestaat om beschikkingen te verbinden met andere documenten, is dit in de praktijk regelmatig onmogelijk door de beperkte machine-leesbaarheid van (bepaalde) beschikkingen en het gebrek aan (uniforme) metadata. Hierdoor kunnen beschikkingen moeilijk worden gevonden en verbonden.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- De Woo bevat niet alleen een resultaatsverplichting tot actieve openbaarmaking van beschikkingen, maar ook een inspanningsverplichting om in het belang van transparantie andere overheidsdocumenten openbaar te maken. Ter invulling van die inspanningsverplichting zijn momenteel diverse adviesrapporten en handreikingen ontwikkeld, om overheden aan te zetten meer documenten betekenisvol openbaar te maken.
- Specifiek voor beschikkingen geldt dat de Woo nog niet verplicht tot actieve openbaarmaking hiervan. Niettemin zijn er al overheden die beschikkingen – al dan niet vrijwillig – openbaar maken. In het project ‘Beschikkingen in Beeld’ (2025) zijn deze bestaande openbaarmakingspraktijken van overheden in kaart gebracht en vergeleken met de toepasselijke openbaarheidswetgeving. Hieruit blijkt dat sommige overheden inderdaad beschikkingen al openbaar maken, hoewel de openbaarmakingspraktijken zeer divers zijn, ook als het gaat om de metadata waarmee beschikkingen worden geopenbaard.
- Voor andere juridische overheidsdocumenten zijn al verschillende standaarden en software tools ontwikkeld die de vindbaarheid en koppelbaarheid van deze documenten vergroten. Zo is Logius/KOOP, het Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties, verantwoordelijk voor diverse standaarden voor overheidsinformatie (waaronder TOOI). Tevens beheert Logius/KOOP de LinkeXtractor, open source software die het mogelijk maakt om automatisch tekstuele verwijzingen naar wet- en regelgeving, parlementaire documenten en jurisprudentie te herkennen in bestaande teksten. Daarnaast zijn op Europees niveau de ELI-standaard voor wetgeving en de ECLI-standaard voor rechtspraak tot stand gekomen. Deze standaarden kunnen als inspiratiebron dienen voor een standaard voor beschikkingen.

Welke oplossing stel je voor?

Om betekenisvolle openbaarmaking van beschikkingen te realiseren, stelt Beschikkingen in Context voor om een standaard (*Administrative Decision Identifier – ADI*) te ontwikkelen die specifiek is gericht op de openbaarmaking van beschikkingen. Deze standaard moet het mogelijk maken om geopenbaarde beschikkingen te verbinden met andere (geopenbaarde) overheidsdocumenten. In aanvulling op deze standaard ontwikkelt Beschikkingen in Context ook een handreiking ‘Beschikkingen Beter Begrepen’, die overheden kan helpen om te communiceren over de resultaten die met toepassing van de ADI worden verkregen: welke ‘betekenis’ kan uit deze combinatie van overheidsdocumenten worden afgeleid?

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Beschikkingen in Context laat zien dat betekenisvolle openbaarmaking van overheidsinformatie niet op gespannen voet staat met de verplichte (actieve) openbaarmaking van bepaalde categorieën van overheidsinformatie (zoals beschikkingen), maar juist hand in hand kan gaan. Dat inzicht moet overheden aansporen om (meer) beschikkingen openbaar te maken op een uniforme wijze (aan de hand van de ADI). Hierdoor is openbaarmaking van beschikkingen niet langer een ‘box ticking exercise’, maar een noodzakelijke opstap naar betekenisvolle openbaarmaking van overheidsinformatie.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Beschikkingen in Context zal transparantie bevorderen, doordat het project niet primair inzet op meer openbaarmaking van beschikkingen, maar op betekenisvolle openbaarmaking van beschikkingen.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Wanneer beschikkingen in context wordt geplaatst, kan dit ook de verantwoording over overheidsbesluitvorming bevorderen. Wanneer bijvoorbeeld een patroon van besluitvorming kan worden afgeleid uit het combineren van verschillende beschikkingen, zal de overheid zich moeten kunnen verantwoorden over deze ‘vaste gedragslijn’.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Wanneer burgers geopenbaarde beschikkingen met elkaar kunnen verbinden en in context kunnen plaatsen, kan dat niet alleen hun informatiepositie, maar ook hun rechtspositie versterken. Concreet kan dit leiden tot versterkte participatie in het kader van individuele besluitvorming, omdat burgers zich in een dergelijke procedure kunnen beroepen op meer informatie tegenover de overheid en dus ook meer (of andersoortige) argumenten kunnen aandragen.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
• Analyseren van de structuur van beschikkingen als specifieke categorie van overheidsdocumenten • Ontwikkelen van open standaard voor beschikkingen door vergelijking met / verrijking van bestaande standaarden voor overheidsinformatie (TOOI) en rechterlijke uitspraken (ECLI)	Conceptversie van (open) standaard beschikbaar voor openbaarmaking van beschikkingen: <i>Administrative Decision Identifier (ADI)</i>	1 juli 2026	Hoofdactiehouder Tilburg University Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (Ministerie van BZK), Logius/KOOP
• Identificeren en actualiseren van reeds geopenbaarde datasets van beschikkingen • Toepassen van conceptversie van ADI op minstens drie bestaande datasets van geopenbaarde beschikkingen	Drie verrijkte datasets aan beschikkingen, onder meer door toepassing van ADI en LinkExtractor (Logius KOOP)	1 januari 2027	
Analyseren van informatie die wordt verkregen door het combineren van documenten (waaronder beschikkingen) met behulp van ADI	(online) handreiking Beschikking Beter Begrepen	1 juli 2027	Hoofdactiehouder Tilburg University Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (Ministerie van BZK), Logius/KOOP <i>Maatschappelijk middenveld</i> Consortiumpartners CITaDOG (onder meer ACOI en VNG)

Nieuw Actiepunt 4. Uitzonderingsgronden in beeld

Omschrijving van het actiepunt

In dit actiepunt werken we aan de transparantie van de toepassing van uitzonderingsgronden in Woo-beschikkingen van verschillende overheidsorganisaties. We beginnen met een grote dataset aan Woo-beschikkingen, waaruit we met AI de motiveringen voor het gebruik van uitzonderingsgronden ophalen. Ook halen we uit gelakte documenten de gronden die zijn gebruikt om specifieke stukken weg te halen. Dit maken we toegankelijk voor onderzoek, maar voorzien we ook van duiding met een grootschalige kwalitatieve studie naar de redenen voor uitzondering die zijn opgenomen in de motivering van de Woo-beschikkingen. Hiermee bieden we geïnteresseerden inzichten uit de analyse en de mogelijkheid om ook zelf met deze data aan de slag te gaan. Met de resultaten kunnen zowel burger als overheid meer inzicht krijgen in de redenen voor geheimhouding binnen Woo-verzoeken.

Hoofdactiehouder en samenwerkende overheidspartij

Dit actiepunt is een synergetische samenwerking van twee projecten:

- Het belang van openbaarheid en geheimhouding voor het goed functioneren van de overheid (Universiteit Leiden)
- UitzonderingsgrondenMeter (Dialogic)

Het actiepunt wordt uitgevoerd in samenwerking met team openbaarheid (Ministerie van BZK).

Ondersteunende stakeholders

Overheid

ACOI

Maatschappelijk middenveld

Universiteit Utrecht

Universiteit van Amsterdam

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Het democratisch uitgangspunt is dat informatie die berust bij bestuursorganen in beginsel openbaar is, maar ook geheimhouding is soms noodzakelijk voor waarden van de democratische rechtsstaat, zoals veiligheid en privacy van burgers. Het democratisch ‘probleem’ dat geheimhouding oplevert is echter dat burgers niet weten wat geheim is en zich daarover ook geen mening kunnen vormen. Dit levert problemen op in het kader van de democratische verantwoording.

In democratieën is het daarom belangrijk om zo transparant mogelijk te zijn over de redenen waarom de overheid soms geheimen moet bewaren. De praktijk van het toepassen van uitzonderingen moet daarom zo inzichtelijk mogelijk zijn. Dit onderzoek is gericht om die transparantie te bieden. Welke uitzonderingsgronden worden toegepast, hoe vaak, op hoe veel informatie en met welke redenen? Deze informatie is noodzakelijk om de praktijk van geheimhouding enerzijds te legitimeren en anderzijds inzichtelijk te maken voor de burger, zodat die de overheid kan controleren.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

De Woo wordt door een grote verscheidenheid van bestuursorganen toegepast, met ruimte voor de interpretatie en het gebruik van uitzonderingsgronden. Er is op dit moment geen data beschikbaar over de wijze waarop zij dat doen en de redenen die daaraan ten grondslag liggen. De data ligt op dit moment verspreid over een groot aantal beschikkingen van verschillende bestuursorganen. Een burger kan dat zelf niet onderzoeken, dus een structurele analyse is nodig. In dit traject maken wij het gebruik van uitzonderingsgronden inzichtelijk en leveren we een interpretatie aan het gebruik van de uitzonderingsgronden.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Een mooi voorbeeld is het Woogle-project. Dit project is gericht op het structureel inzichtelijk maken van openbaar gemaakte informatie en de mate waarin informatie wordt gelakt. Op dit werk bouwen wij voort. De UvA, één van de kartrekkers van Woogle, maakt ook deel uit van dit project.

Welke oplossing stel je voor?

Dit onderzoek is gericht op de wijze van toepassing van de uitzonderingsgronden. Het enkel kunnen zien wat is gelakt, is onvoldoende om een mening te vormen over de vraag of dat terecht is. Daarvoor is het nodig om te zien welke uitzonderingsgronden worden toegepast en met welke redenen zij worden toegepast. Dit project voorziet in zo'n structurele analyse.

In het project zetten we ons in om het gebruik van uitzonderingsgronden door middel van AI eenvoudig inzichtelijk te maken nu en in de toekomst. Op basis hiervan voert de Universiteit Leiden een grootschalige kwalitatieve analyse uit van de motiveringen bij het gebruik van uitzonderingsgronden.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

In de eerste plaats is dit onderzoek gericht op het inzichtelijk maken van de praktijk van de toepassing van uitzonderingsgronden. Dat is op zichzelf een belangrijk doel, juist omdat het voor burgers inzichtelijk moet zijn op welke gronden de overheid zich beroept op geheimhouding. Gezien het feit dat men niet kan en mag weten welke informatie geheim is, moet het democratisch debat zich verplaatsen naar de vraag in welke gevallen en onder welke voorwaarden geheimhouding legitiem is. Dit onderzoek informeert deze fundamentele democratische discussie.

Dit project werkt samen met het team openbaarheid (ministerie van BZK) en de inzichten worden ook gedeeld met het ACOI. De analyse van dit onderzoek staat ten dienste aan het opstellen van richtsnoeren voor bestuursorganen over de wijze waarop de uitzonderingsgronden moeten en mogen worden toegepast.

Bovendien kan deze analyse door de wetgever worden gebruikt om te bepalen of de Woo in lijn met haar bedoelingen wordt toegepast. De wetgever dient normen te stellen over openbaarheid en geheimhouding en daarvoor is gedegen kennis over de wijze waarop de overheid nu omgaat met haar bevoegdheden noodzakelijk. Specifiek op dit onderwerp is bijzonder weinig structurele kennis, waardoor dit onderzoek voorziet in belangrijk input voor de wetgever en het democratisch debat.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

In de eerste plaats maakt het onderzoek de geheimhoudingspraktijk zelf transparanter. Dat is het directe effect. Daarnaast voorzien wij indirecte gevolgen doordat de informatie uit het onderzoek besluitvorming door het ministerie van BZK, het ACOI en de wetgever kan informeren.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Een bepaalde mate van openbaarheid is een noodzakelijke voorwaarde voor het afleggen van democratische verantwoording richting het volk. Resultaten van dit onderzoek kan de openbaarheids- en geheimhoudingspraktijk in de eerste plaats versnellen en in de tweede plaats richting geven. Een democratie kan niet kiezen tussen openbaarheid en geheimhouding, maar zal steeds in het concrete geval moeten beslissen. Dit onderzoek is gericht op het verbeteren van beslissingen in individuele gevallen, zodat openbaarheid sneller kan en bestuursorganen geen informatie openbaar maken die geheim had moeten blijven.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Hierover is al het een en ander gesteld. Het doel van dit onderzoek is het informeren van een democratisch debat over geheimhouding. Dat is noodzakelijk voor de participatie van burgers aan dat debat en leidt op zichzelf tot controle van burgers op de overheid.

Actiepunten planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Tussentijdse evaluatie	Bespreking partners over voortgang van het onderzoek, reflectie ten aanzien van methoden	1 maart 2026	Hoofdactiehouders Universiteit Leiden & Dialogic Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (BZK), ACOI <i>Maatschappelijk middenveld</i> Universiteit Utrecht Universiteit van Amsterdam
Onderzoeksrapport: Het belang van openbaarheid en geheimhouding	Onderzoeksrapport bevattende een categorisering waarom een diverse set aan bestuursorganen uitzonderingsgronden hebben toegepast. Bespreking ACOI in het kader van hun richtsnoeren. Presentatie resultaten (in overleg opdrachtgevers)	1 mei 2026	Hoofdactiehouders Universiteit Leiden Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (BZK), ACOI <i>Maatschappelijk middenveld</i> Universiteit Utrecht
Onderzoeksrapport: De UitzonderingsgrondenMeter	Onderzoeksrapport waarin de gebruikte methoden worden beschreven en een globaal overzicht wordt gegeven van de resultaten. De rapportage richt zich met name op replicerbaarheid, niet op duiding.	31 mei 2026	Hoofdactiehouders Dialogic Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (BZK) <i>Maatschappelijk middenveld</i> Universiteit Utrecht Universiteit van Amsterdam
Dashboard: De UitzonderingsgrondenMeter	Dashboard waarin de geëxtraheerde gegevens inzichtelijk worden gemaakt. Dit wordt geïntegreerd met Woogie voor optimale doorzoekbaarheid.	31 mei 2026	Hoofdactiehouders Dialogic Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (BZK) <i>Maatschappelijk middenveld</i> Universiteit Utrecht Universiteit van Amsterdam
Dashboard: Update met Woo-beschikkingen van 2026	In 2027 wordt het project afgesloten met een update van de beschikkingen van 2026, inclusief de extractie met de hier ontwikkelde methoden.	Juli 2027	Hoofdactiehouders Dialogic en Universiteit van Amsterdam Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team openbaarheid (BZK)

Doorlopend Actiepunt 5. Open inkoop

Omschrijving van het actiepunt

Op 1 december 2022 is het openbare platform Rijksinkoop online gegaan ("Zakendoen met het Rijk"). Uit de IRM-review blijkt dat het potentieel van dit platform verder benut kan worden. Dit kan enerzijds worden bereikt door de informatie op het platform te verbeteren en anderzijds door de scope van het platform uit te breiden naar alle aspecten van Rijksinkoop en mogelijk zelfs naar provincies en gemeenten (hefboomfunctie). Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de uitbreiding van openbare inkoopinformatie van de overheid en de dialoog met externe belanghebbenden. Dit vergroot de kans op de best mogelijke offerte voor inkoop met publieke middelen en zorgt ervoor dat de inkooppraktijken van het Rijk transparant en inzichtelijk zijn.

Hoofdactiehouder

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directie Inkoop-, Facilitair en Huisvestingsbeleid Rijk

Ondersteunende stakeholders

Overheid

De coördinerend directeuren inkoop van de departementen, Inkoopuitvoeringscentra

Maatschappelijk middenveld

Open State Foundation, Open Contracting Partnership (OCP)

Andere betrokkenen

Klankbordgroep met externe stakeholders (burgers, belangenorganisaties, en bedrijven)

Looptijd

januari 2024 – december 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Het kabinetsbeleid 'Inkopen met Impact', waarbij Rijksinkoop wordt gecombineerd met sociale doelstellingen, vereist aanzienlijke kennis en expertise van bedrijven die geïnteresseerd zijn in dergelijke opdrachten.
- Als deze bedrijven niet tijdig op de hoogte zijn van aanbestedingen op de markt en niet beschikken over de benodigde informatie met betrekking tot de context van Rijksinkoop, neemt het risico toe dat het Rijk geen optimale offertes ontvangt voor zijn inkoop. Dit kan resulteren in het afsluiten van contracten die niet voldoen aan de gewenste kwaliteit.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Er zijn verschillende oorzaken die bijdragen aan het probleem:

- Het is moeilijk voor burgers, bedrijven en belangenorganisaties om hun weg te vinden in de overvloed aan informatie over de koppeling van Rijksinkoop aan sociale doelen.
- Het is onduidelijk bij wie zij terecht kunnen voor vragen over de diverse onderwerpen die hiermee verband houden.
- Met name voor het MKB geldt dat zij niet het bedrijfsvolume hebben om kennis en expertise op te bouwen over de complexiteit van Rijksinkoop.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Met financiële steun van de EU is er een platform genaamd Open Inkoop ("Zakendoen met het Rijk") ontwikkeld. Dit platform biedt een overzichtelijke ordening van alle openbare informatie over Rijksinkoop, variërend van de aanbestedingstrategie tot en met de gerealiseerde rijkscontracten. Bovendien wordt aangegeven bij wie geïnteresseerden terecht kunnen voor meer informatie. Er is een kalender opgesteld waarin de planning van Rijksinkoop is opgenomen. Hierdoor kunnen bedrijven en andere betrokkenen ten minste een jaar vooruitkijken en zien wanneer de uitvraag aan de markt is voorzien.

Daarnaast:

- Het Rijk heeft een deel van de categorieplannen openbaar gemaakt.
- Het Ministerie van BZK heeft via een app-challenge in kaart gebracht hoe de open Rijksinkoopdata beter kan worden ontsloten;
- De CPO Rijk heeft de Open Contracting Partnership (OCP) gevraagd om na te gaan welke informatie nu nog ontbreekt betreffende Rijksaanbestedingen en -contracten (GAP-analyse);
- Juli 2024 heeft de OCP haar conceptrapport opgeleverd, waarin ze ook zes aanbevelingen heeft gedaan over het openbaar maken van informatie;
- Op basis van deze aanbevelingen heeft de CPO Rijk actiepunten vastgesteld en een planning gemaakt om de ontbrekende informatie openbaar te maken.

Welke oplossing stel je voor?

Om het platform verder te verbeteren, stellen we de volgende oplossingen voor:

- Het openbaar maken van de resterende categorieplannen;
- Verbeter het verzamelen van data, door beschikbare gegevens te ordenen en centraal beschikbaar te stellen
- Zorg dat het systeem voor het opslaan van digitale inkoopinformatie up to date blijft
- Complementeer de TenderNed data, door de ontbrekende gegevens in te voeren
- Geef bij het verzamelen van data prioriteit aan contract gerelateerde data
- Leer van andere EU-landen die data openbaar maken, die nu niet openbaar zijn in Nederland.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Het gewenste resultaat is dat burgers, bedrijven en andere stakeholders tijdig op de hoogte zijn van de aspecten om Rijksinkoop te koppelen aan sociale doelstellingen. Bovendien moeten zij in staat zijn om een dialoog aan te gaan met het Rijk over dit onderwerp. Dit draagt niet alleen bij aan een open overheid, maar vergroot ook de kans op een optimale besteding van belastinggeld.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

De toegang van de burgers, bedrijven en belangenorganisaties tot de data en informatie wordt verbeterd door een open platform, waarbij op toegankelijke wijze de door hun gewenste informatie is geordend en toegelicht. Bovendien zal het de mogelijkheid bieden om vervolgvragen te stellen op de gepubliceerde informatie.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Door open te zijn over de wijze waarop het Rijk invulling geeft aan de koppeling van de Rijksinkoop aan sociale doelstellingen. Dit geldt zowel voorafgaand aan de Rijksinkoop als nadat de Rijkscontracten zijn afgesloten, waarbij de leveranciers en het bedrag van het contract bekend zijn.

Door de informatie op een gebruiksvriendelijke manier te ordenen, afgestemd op de behoeften van de gebruikers en de verschillende fasen van het inkoopproces, kunnen burgers gemakkelijker nagaan hoe de uitvoering verloopt en welke evaluaties hebben plaatsgevonden.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Door als Rijk tijdig, actief en op professionele wijze de dialoog aan te gaan met externe stakeholders.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Het openbaar maken van de resterende categorieplannen.	Alle categorieplannen openbaar.	31-12-2027	Hoofdactiehouders Ministerie van BZK (IFHR)
Het ontwikkelen van een dialoogfunctie, waarmee het gesprek tussen het Rijk met externe stakeholders kan worden gestructureerd.	Dialoogfunctie, die door het Rijk is afgestemd met de externe stakeholders.		Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> De coördinerend directeurs inkoop van de departementen Inkoopuitvoeringscentra <i>Maatschappelijk middenveld</i> Open State Foundation <i>Andere betrokkenen</i> Externe stakeholders
Opvolging actiepunten ontbrekende datavelden Rijksaanbestedingen en -contracten.	Verbetering van de informatie-kwaliteit Rijksaanbestedingen en -contracten in lijn met de GAP-analyse.		Hoofdactiehouders Ministerie van BZK (IFHR) Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Inkooppunten, Commissie Bedrijfsjuridisch Advies

Doorlopend Actiepunt 6. Maatschappelijke baten van transparantie

Omschrijving van het actiepunt

Het in kaart brengen van de maatschappelijke baten van openbaarheid van overheidsinformatie, aan de hand van literatuuronderzoek, een analyse van Wob/Woo-verzoeken van de laatste 15 jaar en interviews met betrokkenen.

Hoofdactiehouder

Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Nationaal Archief

Maatschappelijk middenveld

Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken (MCOIG), Open State Foundation (OSF), NVJ, NVOJ, Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden

Looptijd

juli 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Er is de laatste jaren met enige regelmaat onderzoek gedaan naar de kosten van openbaarheid (SEO 2013, ABD Topconsult 2016, Ecorys 2019). Veel minder aandacht bestaat er voor de maatschappelijke effecten en maatschappelijke baten van openbaarheid. Mede in het licht van de discussies over nut, noodzaak en reikwijdte van transparantie van overheidsinformatie is het wenselijk om meer zicht te krijgen op de baten van openbaarheid.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Openbaarheid van bestuur is een belangrijke pijler onder een democratische rechtsstaat. In de praktijk zorgt openbaarheid ook voor veel werk voor ambtenaren, namelijk het zoeken en vinden van relevante documenten en het toetsen op uitzonderingsgronden. Daardoor gaat er veel aandacht naar deze praktische zaken en veel minder aandacht naar het 'grotere verhaal' waarbij de baten van openbaarheid inzichtelijk worden gemaakt.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

In de MKBA over de Woo van Ecorys (2019) staan de baten van openbaarheid gekwantificeerd door de zoektijd van ambtenaren naar documenten als parameter te hanteren. In geen van de eerder genoemde MKBA's is onderzoek gedaan naar het maatschappelijk nut van openbaarheid.

Welke oplossing stel je voor?

Dit onderzoek omvat verschillende acties om de maatschappelijke baten van openbaarheid in kaart te brengen:

- Literatuurscan van nationale en internationale publicaties over de baten van openbaarheid.
- In kaart brengen van meerdere grote kwesties die de afgelopen 15 jaar aan het licht kwamen, mede door het gebruik maken van de Wob/Woo.
- Selectie van twintig cases (best practices), deze zullen worden uitgelicht in website vorm.
- Interviews met betrokken actoren.
- Rapportage

Dit is nog niet eerder gedaan. Dit onderzoek kan zo meer zicht bieden op de verschillende type maatschappelijke baten, zoals het signaleren van maatschappelijke misstanden, het voorkomen van het verspillen van belastinggeld, of het blootleggen van onbedoelde effecten van regelgeving.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Inzicht in maatschappelijke baten van openbaarheid (opgedeeld in openbaarmaking op verzoek, Open Data en Open Archiven).
- Inzicht in de mechanismen die ertoe leiden dat relevante overheidsinformatie niet of niet tijdig gedeeld wordt.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het zal leiden tot meer inzicht in de maatschappelijke baten die transparantie van bestuur oplevert.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Dit actiepunt zal ertoe leiden dat we scherper inzicht krijgen in de baten van openbaarheid en daarmee bijdragen aan de een betere verantwoording van het openbaarheidsregime.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren

Voor dit actiepunt zullen enkele maatschappelijke organisaties actief benaderd worden. Ook maken we een overzicht, in de vorm van een website, van best practices rondom openbaarheid. Dit overzicht geeft inzicht in wat er al gebeurt op het gebied van openbaarheid – door overheden, maatschappelijke en private partijen, en burgers. Daarnaast laat het zien welke mogelijkheden er in Nederland nog onbenut zijn, door voorbeelden uit andere landen te tonen.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
In kaart brengen van meerdere kwesties die de afgelopen 15 jaar de publiciteit bereikten, waarbij een beroep is gedaan op de Wob/Woo	Literatuurscan, nationale en internationale publicaties over baten van openbaarheid.	Voorjaar 2024	Hoofdactiehouders IMI
	Selectie van 20 cases, interviews met betrokken actoren.	Voorjaar 2024	Ondersteunende stakeholders Overheid Nationaal Archief
	Rapportage	Zomer 2024	
Follow-up in herijkte Actieplan Open Overheid	Onderzoek bij een ministerie, uitvoeringsorganisatie, provincie en gemeente naar de baten van transparantie, zowel voor wat betreft de openbaarmaking op verzoek als voor wat betreft de actieve openbaarmaking en het benutten van open data.	2026-2027	<i>Maatschappelijk middenveld</i> Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken (MCOIG)
	Blijven actualiseren van het online overzicht van best practices.	2026-2027	

III. Open algoritmen

Nieuw Actiepunt 7. Vertrouwen door begrip

Omschrijving van het actiepunt

Dit actiepunt draagt bij aan het vergroten van transparantie van algoritmen bij overheidsbesluiten door de informatie-behoefte van inwoners over de inzet en uitkomsten van deze algoritmen in beeld te brengen. Deze kennis kunnen overheidsorganisaties inzetten om transparanter te kunnen communiceren over besluitvorming over burgers waarbij algoritmen zijn toegepast. Zo krijgen burgers zicht op hoe besluiten tot stand komen in begrijpelijke taal en met duidelijke voorbeelden. Hiermee zijn ze niet alleen beter geïnformeerd, maar dit maakt het ook mogelijk om gericht bezwaar te maken op dergelijke besluiten.

Het actiepunt wordt opgepakt in samenwerking met InnoValor en de Waag. Samen kijken we naar transparantie van algoritmen in de overheid op verschillende niveaus. We zijn tot een synergetische overeenkomst gekomen om elkaars onderzoeken aan te vullen en te ondersteunen om tot een antwoord te komen op de vraag welke informatie-behoefte burger hebben ten aanzien van algoritmen die door overheden worden toegepast.

Hoofdactiehouders en samenwerkende overheidspartij

M&I/Partners in samenwerking met team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Gemeente Rotterdam

Maatschappelijk middenveld

InnoValor Advies, Waag Futurelab en Jheronimus Academy of Data Science

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Het gebruik van AI, zoals gedefinieerd in de [Handreiking Algoritmeregister](#), in de overheidssetting is nieuw. In de overheidssetting is die wens er ook. Tegelijkertijd heerst er een zekere vorm van [weerstand](#) tegen AI. Het feit dat dergelijke algoritmen moeilijk uit te leggen zijn aan burgers draagt hier ook aan bij. Hun perspectief is nog maar beperkt meegenomen in het gebruik van deze algoritmen. Vaak is het onduidelijk wat er precies gebeurt, welke gegevens zijn gebruikt en hoe besluiten tot stand komen met het gebruik van de algoritmen. Dat vermindert vertrouwen en beperkt mogelijkheden tot bezwaar of invloed. Wij willen dat burgers wél begrijpen wat er gebeurt: transparant, in hun taal, op hun moment. De beleidsvraag die dit project wil beantwoorden is op welke manier de overheid algoritmen bij besluitvorming transparant en uitlegbaar kan maken, zodat burgers in begrijpelijke taal en met duidelijke voorbeelden zien welke gegevens zijn gebruikt, welke keuzes zijn gemaakt en welke rechten of mogelijkheden zij zelf hebben om invloed uit te oefenen of bezwaar te maken.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

De informatiebehoefte van burgers omtrent communicatie over AI is nog niet volledig in beeld. Transparantie over algoritmen is in een bestuurlijke context nauwelijks systematisch onderzocht vanuit het perspectief van de burger. We weten dus nog onvoldoende wat burgers precies willen weten en hoe zij die informatie het liefst ontvangen. Dat dit niet eerder is onderzocht, heeft te maken met de focus die de overheid tot nu toe had: vooral op efficiëntie en automatisering. Uitlegbaarheid en participatie kregen minder aandacht.

Bovendien is het gebruik van AI binnen de overheid nieuw. Daardoor is ook de communicatie hierover richting burgers nog in ontwikkeling. Overheidsorganisaties hebben hier tot nu toe weinig ervaring mee, wat verklaart waarom de uitleg vaak nog niet optimaal is. Een belangrijke reden hiervoor is dat algoritmen en AI-systemen complex zijn. Hun werking is technisch en lastig te vertalen naar begrijpelijke en toegankelijke informatie voor burgers. Bovendien is de onderliggende logica van deze systemen vaak niet eenvoudig beschikbaar of gedocumenteerd in een vorm die uitlegbaar is.

Kortom: burgers worden nog niet optimaal geïnformeerd omdat we te maken hebben met nieuwe, complexe technologie, beperkte ervaring bij overheidsorganisaties, en een nog onduidelijke informatiebehoefte. Dit vraagt om een inhaalslag op het gebied van transparantie, communicatie en burgerbetrokkenheid.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

In de afgelopen jaren zijn er binnen de overheid verschillende initiatieven gestart om het probleem van transparantie bij algoritmische besluitvorming aan te pakken. Overheidsorganisaties, waaronder ministeries, uitvoeringsorganisaties en gemeenten, hebben samen met koepelorganisaties zoals de VNG en kennisinstellingen gewerkt aan AI-governancekaders, modelbepalingen voor transparantie in contracten en handreikingen voor betekenisvolle uitleg. Daarnaast zijn er pilots uitgevoerd om ethische en uitlegbare AI in de praktijk te testen.

Toch blijven er beperkingen en knelpunten bestaan. Veel overheidsorganisaties hebben de beschikbare kaders nog niet volledig geïmplementeerd, mede door een gebrek aan capaciteit en expertise. Het perspectief en de informatiebehoefte van burgers zijn vaak nog onvoldoende meegenomen in het ontwerp van deze systemen, waardoor niet altijd duidelijk is welke informatie burgers nodig hebben om algoritmische besluitvorming te begrijpen. Bovendien ontbreekt het aan structurele evaluatie van de effectiviteit van de genomen maatregelen, waardoor onduidelijk blijft in hoeverre burgers daadwerkelijk beter geïnformeerd worden.

Hierdoor blijft het risico bestaan dat algoritmische besluitvorming ondoorzichtig blijft en dat burgers niet weten of, en op welke gronden, zij bezwaar kunnen maken tegen besluiten die (mede) door algoritmen tot stand zijn gekomen.

Welke oplossing stel je voor?

De kern van de oplossing is het ontwikkelen en testen van een praktische gereedschapskist voor algoritmische besluitvorming, dat expliciet inspeelt op de informatiewens van burgers. Het resultaat bevat praktische en toepasbare richtlijnen voor het geven van begrijpelijke uitleg bij besluiten die (deels) door algoritmen tot stand komen. Denk aan standaardformats voor besluitbrieven, visuele uitlegmodules en een digitaal loket waar burgers eenvoudig inzage krijgen in de gebruikte logica en factoren. Met dit project maken we algoritmen van de overheid begrijpelijk en toegankelijk voor burgers.

Wat deze aanpak onderscheidt van eerdere inspanningen is dat het niet primair technisch of juridisch is ingestoken, maar vertrekt vanuit het perspectief van de burger. Daarmee wordt een belangrijke barrière weggenomen voor het maken van bezwaar, het verbeteren van adoptie van AI en het waarborgen van rechtsgelijkheid. Dit draagt bij aan het vergroten van het vertrouwen in de overheid en het gebruik van AI. De oplossing richt zich op het zichtbaar en begrijpelijk maken van besluitvorming, en biedt gemeenten, en andere overheidsorganisaties, handvatten om transparantie structureel in te richten in hun communicatiepraktijk.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Met de uitvoering van dit actiepunt willen we een set van uitgangspunten en principes ontwikkelen die burgers belangrijk vinden in de communicatie rondom het gebruik van algoritmen door overheidsorganisaties. Deze set wordt opgesteld op basis van participatie met burgers en vormt een leidraad voor hoe overheidsorganisaties transparant, begrijpelijk en toegankelijk kunnen communiceren over algoritmische besluitvorming. Op basis van de geïdentificeerde informatiebehoefte en gevalideerde mock-ups geven we concrete adviezen en handvatten voor transparante communicatie over algoritmen. Hierbij richten we ons op drie niveaus van uitleg: een kernuitleg in begrijpelijke taal in brieven of berichten, een verdiepende toelichting via bijvoorbeeld online visualisaties, en volledige documentatie voor wie dieper inzicht wil of toezicht houdt.

Deze aanpak stelt elke burger, afhankelijk van behoefte en achtergrond, in staat om te begrijpen wat er gebeurt en waar hij of zij invloed kan uitoefenen. Door deze burgergerichte uitgangspunten te integreren in communicatie, besluitvorming en beleid, ontstaat er meer bewustzijn over de informatiebehoefte van burgers. Dit versterkt het recht op bezwaar en draagt bij aan een open en toegankelijke overheid.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het actiepunt bevordert transparantie door samen met burgers te werken aan de communicatie over algoritmen, zoals begrijpelijke taal, inzicht in gebruikte gegevens en uitleg over besluitvorming. Door deze zaken te integreren in overheidscommunicatie krijgen burgers beter toegang tot relevante informatie en wordt de werking van algoritmen begrijpelijker en toetsbaar, waardoor de overheid zichtbaarder en toegankelijker wordt voor haar inwoners.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Het actiepunt verbetert de betekenisvolle toegang tot informatie over de inzet van algoritmen bij besluitvorming door overheidsorganisaties. Hierdoor kunnen zij de werking van algoritmen beter begrijpen en worden ze beter in staat gesteld de overheid te controleren.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het actiepunt versterkt de participatie van burgers door hen beter inzicht te geven in hoe besluiten tot stand komen en hen daarmee in staat te stellen actief betrokken te zijn bij het proces. Door transparante communicatie wordt het voor burgers duidelijk wanneer en hoe algoritmen worden ingezet. Dit vergroot hun mogelijkheden om vragen te stellen, mee te denken over verbeteringen en bezwaar te maken wanneer nodig. Zo wordt participatie niet alleen gestimuleerd bij het bepalen van uitgangspunten, maar ook bij het controleren en evalueren van de toepassing ervan in de praktijk.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Geanalyseerde resultaten van expert- en burgerinterviews	April 2026	Hoofdactiehouder M&I/Partners
Ontwikkelde en gepresenteerde mock-ups van transparantiemateriaal	Juli 2026	Ondersteunende stakeholders Overheid
Afgeronde validatie met minimaal 100 burgers	Oktober 2026	Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK) en Gemeente Rotterdam
Eindrapport met aanbevelingen en gevalideerde transparantiemodellen- en uitgangspunten	November 2026	Maatschappelijk middenveld
Follow-up van onderzoeksresultaten door Team Algoritmen en Waarborgen (BZK) en Gemeente Rotterdam	2027	InnoValor Advies, Waag Futurelab en Jheronimus Academy of Data Science

Nieuw Actiepunt 8. Algoritmewijzer

Omschrijving van het actiepunt

Dit actiepunt onderzoekt wat burgers willen weten over algoritmen in publieke dienstverlening en ontwikkelt een transparantie-instrument gebaseerd op beeldtaal, met verdiepende informatie voor toepassing in klantreizen.

Het actiepunt wordt opgepakt in samenwerking met M&I/ Partners en de Waag. Samen kijken we naar transparantie van algoritmen in de overheid op verschillende niveaus. We zijn tot een synergetische overeenkomst gekomen om elkaars onderzoeken aan te vullen en te ondersteunen om tot een antwoord te komen op de vraag welke informatie-behoefte burger hebben ten aanzien van algoritmen die door overheden worden toegepast.

Hoofdactiehouders en samenwerkende overheidspartij

InnoValor Advies in samenwerking met team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Gemeente Nijmegen

Gemeente Enschede

Gemeente Huizen

DUO

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

De overheid maakt steeds vaker gebruik van algoritmen binnen de publieke dienstverlening, terwijl de maatschappelijke roep om transparantie daarover al enkele jaren groeit en verder toeneemt door verschillende incidenten. Ondanks nieuwe wetgeving en diverse transparantie-initiatieven merken burgers en ondernemers hier in de praktijk nog weinig van. In de klantreis van overheidsdienstverlening is communicatie over het gebruik van algoritmen nog beperkt, juist op de momenten dat mensen direct met deze technologie in aanraking komen.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Bestaande instrumenten voor algoritmetransparantie worden **beperkt gevonden door burgers**. In de klantreis komt een burger doorgaans niet in aanraking met zo'n instrument. Burgers moeten zelf actief op zoek, maar weten vaak niet eens van het bestaan af. Het ontbreekt aan toeleiding naar bestaande transparantie-instrumenten.
- Anderzijds worden beschikbare instrumenten voor algoritmetransparantie nog te **beperkt ingezet door overheden**. Het algoritme-register is bijvoorbeeld maar deels gevuld. Een mogelijke oorzaak hiervan is dat sommige organisaties onvoldoende overtuigd zijn van de impact van het register op ervaren transparantie en uitlegbaarheid bij de burger.
- Bestaande overheidsinstrumenten voor algoritmetransparantie **sluiten niet optimaal aan bij burgerbehoeften**. Instrumenten zijn niet altijd ontworpen vanuit burger-centrische vragen, zoals: Wat wil de burger weten? Hoe wil de burger hierover geïnformeerd worden? En wanneer?
- Het ontbreekt aan handvatten of concrete **transparantie-instrumenten die overheden zelf kunnen inzetten in de klantreis** om burgergericht te communiceren over de inzet van algoritmes in hun dienstverlening. In 2021 is wel de basis gelegd voor het instrument Algoritmewijzer, maar dit is heeft verdere validatie en doorontwikkeling nodig.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft het **landelijke algoritmeregister** ontwikkeld als transparantie-instrument over algoritmes richting burgers. Helaas blijkt (o.a. uit [onderzoek door Gemeente Enschede](#)) dat burgers dit instrument nog onvoldoende weten te vinden. Ook wordt het register steeds meer, maar nog onvoldoende gevuld door organisaties. Sommige organisaties twijfelen aan het nut van het invullen, omdat de impact op de burger volgens hen te laag is. Inmiddels is duidelijk geworden dat invullen van het landelijke register op dit moment nog niet verplicht wordt voor overheden. De vraag is wat dit doet met de adoptie door overheden.
- Andere voorbeelden: Enkele overheden hebben **eigen algoritmeregisters** gepubliceerd op een plek in hun website. Ook worden soms **open broncodes gepubliceerd**. Tevens wordt er mede door BZK initiatief genomen om te werken aan **besluit(brief)communicatie** over de rol van algoritmen in overheidsbesluiten

- In 2021 hebben DUO, Kadaster, RVO, InnoValor en Universiteit Twente in [diverse burgeronderzoeken](#) opgehaald wat burgers willen weten over en algoritme, te noemen:
 - persoonsgegevens worden gebruikt;
 - informatie met derden wordt gedeeld;
 - er een bindend besluit volgt;
 - er een mens betrokken is;
 - de organisatie transparant is; en
 - wie zij kunnen aanspreken.
- Dit instrument is gebaseerd op **beeldtaal iconen**, net zoals de Kijkwijzer voor films. Uit onderzoek is gebleken dat dit de voorkeursvorm voor burgers is.
- Op basis van de onderzoeksinzichten is de basis gelegd voor het transparantie-instrument '[Algoritmewijzer](#)'. Dit instrument is ontwikkeld en getest met use cases van Kadaster en RVO. De benodigde doorontwikkelstap van het instrument is daarna echter stilgevallen.

Welke oplossing stel je voor?

Validatie en doorontwikkeling van het transparantie-instrument Algoritmewijzer.

Dit is namelijk een burger-gericht algoritmetransparantie-instrument voor toepassing in de klantreis; een plek waar de burger bereikt wordt, op het moment dat het relevant is en in een vorm die appelleert.

Het instrument biedt tevens de mogelijkheid om door te verwijzen naar andere verdiepende informatie, waaronder contact, (landelijke) registers of broncode bijvoorbeeld. Dit zou toegevoegde waarde voor burgers kunnen hebben én het bereik van bestaande transparantie-instrumenten kunnen verhogen.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

De uitvoering van dit project levert een concreet en herbruikbaar algoritmetransparantie-instrument voor toepassing in dienstverlening, gevalideerd met burgers. En daarnaast:

- een onderzoeksrapport over o.a. wat burgers willen weten, hoe ze daarover geïnformeerd willen worden en wanneer ze dat willen
- een toolkit waarmee overheden zelfstandig kunnen implementeren
- kennisdeling over de onderzoeksinzichten in relevante overheidscommunities
- additioneel: toekomstbeelden, vervolg en plan voor opschaling van Algoritmewijzer

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Dit project bouwt (verder) aan een concreet communicatie-instrument voor algoritme-transparantie, gebaseerd op wat de burger wil weten, in te zetten in vrijwel elke klantreis.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Ook kan dit project bijdragen aan het bereik onder burgers van andere en bestaande overheidsinstrumenten voor algoritmetransparantie, zodat die meer impact hebben op burgers.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het in dit project op te leveren instrument Algoritmewijzer bevordert verantwoording door overheden van een concreet transparantie-instrument te voorzien én daarmee burgers beter te informeren.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
1. Validatie informatie-behoefte burgers	Presentatie tussentijdse onderzoeksresultaten	15 september 2026	Hoofdactiehouders InnoValor Advies
2. Validatie communicatie-moment in de klantreis			Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK)
3. Verkennen toegevoegde waarde centrale landingspagina			<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners, Waag Futurelab
4. Verkennen toegevoegde waarde van verbinding met andere informatiebronnen	Oplevering gevalideerd en geoptimaliseerd online algoritme-transparantie-instrument	31 oktober 2026	Hoofdactiehouders InnoValor Advies
5. Organisatiebehoeften in kaart brengen			Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Enschede, Gemeente Nijmegen, DUO
6. Validatie en optimalisatie communicatievorm			<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners, Waag Futurelab
7. Optimalisatie Digitale Toegankelijkheid			
Uitwerking implementatie toolkit	Oplevering implementatie toolkit	31 oktober 2026	Hoofdactiehouders InnoValor Advies
			Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Enschede, Gemeente Nijmegen
			<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners, Waag Futurelab
Opstellen onderzoeksrapport	Oplevering onderzoeksrapport	31 oktober 2026	Hoofdactiehouders InnoValor Advies
			Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Enschede, Gemeente Nijmegen
			<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners, Waag Futurelab
Verkenning toekomst-beelden, vervolg en opschaling met project stakeholders en derden	In kaart toekomst-beelden, vervolg en opschaling	1 juli 2027	Hoofdactiehouders InnoValor Advies
			Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Enschede, Gemeente Nijmegen
			<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners, Waag Futurelab

Nieuw Actiepunt 9. Algo-rights

Grip en recht van burgers op transparante, algoritmische besluitvorming

Omschrijving van het actiepunt

Algo-Rights helpt burgers bij het uitoefenen van hun recht op informatie en klachten met betrekking tot algoritmen. Het actiepunt bouwt een website waardoor burgers informatieverzoeken en klachten kunnen indienen bij de overheid. De website helpt burgers bij het uitoefenen van hun rechten, omdat zij toelichting geeft wanneer burgers met overheidsalgoritmes te maken kunnen krijgen en hoe burgers rechten op informatie en klachten kunnen gebruiken. Hierdoor zorgt de website voor meer bewustzijn over algoritmes, hun impact op burgers, en de rechten van burgers.

De website bouwt voort op onderzoek naar algoritmische toelichtingen en wordt ontwikkeld in samenwerking met InnoValor en M&I Partners. Daarnaast biedt de website burgers formulieren om makkelijk informatieverzoeken en klachten bij overheidsinstanties in te dienen. Deze verzoeken en klachten worden geanonimiseerd en openbaar gepubliceerd om inzicht in de informatie-behoefte van burger te geven.

Hoofdactiehouders en samenwerkende overheidspartij

Waag Futurelab in samenwerking met team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), team Digitale Rechten (gemeente Amsterdam) en de Autoriteit Persoonsgegevens.

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Amsterdam, Autoriteit Persoonsgegevens

Maatschappelijk middenveld

M&I/Partners en InnoValor Advies

Looptijd

januari 2026 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Burgers begrijpen veelal niet hoe overheden algoritmes inzetten. Onderzoek toont aan dat informatiebronnen, zoals algoritme-registers, onvoldoende vindbaar zijn en vooral technische of algemene informatie publiceren. Dit belemmert burgers in hun recht tot bezwaar, inspraak en controle.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Overheidsinstanties willen de transparantie van algoritmes verbeteren die ze inzetten voor besluitvorming en de publieke dienstverlening. Hiervoor hebben overheidsinstanties vooral aan een Nederlandse algoritmeregister gewerkt en transparantie-standaards hiervoor ontwikkeld. De bedoeling is om relevant informatie over algoritmes te publiceren. Echter, onderzoek en recent beleid benadrukken dat effectieve algoritmische transparantie afhangt van wie gebruikers van informatie zijn en wat voor doelen ze hebben: Burgers geïnteresseerd in gegevensverwerking hebben andere informatie nodig dan slachtoffers van algoritmische discriminatie.

Uit rapporten van de [Algemene Rekenkamer](#) en de [Open State Foundation](#) blijkt dat burgers onvoldoende informatie en controle mogelijkheden hebben over algoritmische beslissingen.

In [onderzoek van Waag](#) werd geconcludeerd dat de overheid vaak geen concrete informatie biedt hoe persoonsgegevens worden gebruikt bij algoritmische besluitvorming terwijl wél beschikbare informatie niet altijd relevant is. De Open State Foundation constateerde dat bestaande instrumenten niet aan informatiebehoefte voldoen. De [Autoriteit Persoonsgegevens](#) betoogt dat praktische richtlijnen ontbreken over verstrekking van informatie over algoritmes. Ook blijkt dat overheidsinstanties vaak niet weten welke informatie ze moeten publiceren. Interviews met digitale hulpverleners tonen aan dat burgers niet altijd weten wanneer ze met algoritmes te maken krijgen of gediscrimineerd worden.

Al deze inzichten verstoren de balans in de relatie overheid-burger doordat de laatste nauwelijks in staat zijn hun rechten op inzicht en bezwaar over algoritmische gegevensverwerking uit te oefenen. Voordat burgers hun data- en algoritmische rechten kunnen uitoefenen, moeten ze weten wanneer ze ermee te maken hebben. Bestaande transparantiestandaarden zijn vooral gericht op technische informatie en missen de flexibiliteit om actiegerichte informatie uit te wisselen tussen burgers en overheidsorganisaties.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Nederlandse overheden hebben tot nu toe vooral transparantieregisters gebruikt om informatie over algoritmes te publiceren. Hiervoor werden ook transparantiestandaarden ontwikkeld die bepalen welke (meestal technische) informatie er moet gepubliceerd worden.

Daarnaast heeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een algoritmekader ontwikkeld die overheidsinstanties een overzicht van toolkits geeft om aan wettelijke plichten tot transparantie en de meting van impact van algoritmes te voldoen.

Onlangs heeft de Autoriteit Persoonsgegevens ook een guide ontwikkeld voor algoritmische geletterdheid binnen overheidsorganisaties. Deze guide ("Aan de slag met algoritmische geletterdheid") erkent het probleem dat veel organisaties een overzicht en strategieën ontbreken voor algoritmes die ze toepassen. Deze Autoriteit Persoonsgegevens betoogt hiermee dat praktische richtlijnen ontbreken over verstrekking van informatie.

De Open State Foundation beargumenteert dat deze activiteiten niet tot volledige en effectieve transparantie hebben geleid. Transparantieregisters publiceren alleen maar een klein gedeelte van alle algoritmes die van de overheid worden toegepast. Daarnaast voldoet informatie op de registers niet aan de informatiebehoeftes van verschillende burgers.

Welke oplossing stel je voor?

Uitgangspunt van Algo-Rights is de aanname dat de overheid meer naar de burger en zijn/haar informatiebehoeften moet luisteren. De publicatie van standaardinformatie in een algoritmeregister is niet voldoende om de informatiebehoeften te bedienen. Algo-Rights neemt daarnaast aan dat effectieve transparantie het resultaat van een interactief proces is waarin burgers en overheidsinstanties samen bepalen welke informatie belangrijk is.

Om een interactief proces mogelijk te maken bouwt Algo-Rights een website met hulpmiddelen die het voor burgers mogelijk maken om informatie over algoritmes op te vragen en klachten in te dienen. De Algemene Rekenkamer benadrukte in 2021 al dat zulke hulpmiddelen ontbreken.

De website heeft ook als doel om deze vragen naar overheidsinstanties te sturen en openbaar te publiceren. De aanname is dat de website hiermee ook een publieke data infrastructuur voor informatiebehoeften biedt: vragen van burgers worden gepubliceerd en bieden inzicht in hun informatiebehoeften, hoe zij algoritmes begrijpen en welke problemen ze ermee in hun dagelijks leven ervaren. Vragen van burgers bieden daarmee ook waardevolle, empirische data over informatiebehoeften van burgers die andere stakeholders (bijvoorbeeld onderzoekers) kunnen gebruiken. Wanneer deze gepubliceerd worden helpt dit het informatieaanbod te verbeteren.

De website is onderdeel van een bredere cultuurverandering naar een responsieve overheid. De website is een middel om informatie-uitwisseling tussen burgers en overheden te bevorderen. De website kan bijdragen om een duidelijker beeld van verschillende informatiebehoeften te krijgen die het maatschappelijke middenveld, publieke dienstverleners, journalisten, ombudspersonen en overheden kunnen gebruiken om gesprekken te hebben over de verbetering van het informatieaanbod rondom algoritmes.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Algo-Rights stelt hiervoor een functioneel en technisch ontwerp voor een prototype informatiedienst (website met handleidingen, verzoekformulieren en openbaar toegankelijke overzichten van gedane aanvragen) op die:

- Informatiebehoeften van burgers, in de vorm van informatieverzoeken, verzamelt en leesbaar maar geanonimiseerd publiceert;
- Een standaardformulier voor informatieverzoeken aanbiedt;
- Een informatieoverzicht biedt bij welke overheidsorganisaties burgers informatie over algoritmes kunnen opvragen en waarom een informatieverzoek belangrijk kan zijn;

Niet elke burger zal een onlinedienst kunnen gebruiken. Daarom ontwikkelen we ook informatiemateriaal en handleidingen in printformaat. Digitale hulpverleners (zoals bijvoorbeeld IDO medewerkers) kunnen deze in hun interacties met burgers gebruiken.

De website is geïnspireerd op de Duitse Woo-verzoekenplatform FragDenStaat. Deze biedt mogelijkheid een Woo-verzoek in te dienen, antwoorden van overheden te ontvangen en correspondentie te publiceren. Daarmee krijgen burgers inzicht welke overheidsorganen aanvragen ontvangen, is er een standaardformulier om verzoeken in te dienen en hebben onderzoekers informatiebronnen hoe overheden op vragen reageren.

De website is een *proof of concept* voor een informatiedienst die overheidsinstantie kunnen implementeren. De website is afhankelijk van antwoorden van overheidsinstanties die op vragen van burgers moeten reageren. Van ervaringen met Woo-verzoeken is bekend dat dit nog steeds een uitdaging voor overheden is. De website lost daarmee niet volledig het probleem op dat burgers niet voldoende informatie van overheden ontvangen. Maar door samenwerking met overheidspartijen beoogt het project ook beleid en adoptie van de website te bevorderen. Tijdens het project worden de relevante ontwerpstandaarden voor de website in afstemming met de overheidspartners verkent, zoals toegankelijkheidsstandaarden (WCAG) en het NL-Design System.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het actiepunt biedt een technisch hulpmiddel voor burgers om informatie over algoritmes op te vragen en klachten in te dienen. Daarmee draagt het actiepunt voornamelijk bij aan transparantie rondom de informatiebehoeften van burgers. Het project biedt overheden ook de mogelijkheid om op informatieverzoeken te reageren. Terwijl deze reacties niet de focus van het project zijn, is het mogelijk dat overheden informatie aanleveren die het informatieaanbod rondom algoritmes ook kunnen verbeteren.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Het actiepunt draagt direct bij aan accountability van de overheid, omdat het informatieverzoeken en klachten van burgers verzamelt. Deze verzoeken en klachten zijn een uitdrukking van de behoeften en problemen van burgers. Overheden kunnen door een website op deze behoeften en problemen reageren wat bijdraagt aan accountability.

Het project betreft burgers door middel van co-creatie workshops en een publieke oproep om vragen en klachten op onze website in te dienen. Deze worden gepubliceerd. Essentiële functies van de website worden daarmee met betrekking van burgers ontworpen. Het project verkent samen met deelnemende burgers in welke situaties zij behoefte aan deze dienst zouden hebben.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het actiepunt betreft burgers in workshops rondom hun informatiebehoeften rond algoritmes. Hiermee brengt het actiepunt in kaart welke informatie burgers nodig hebben om te begrijpen in welke situaties het noodzakelijk is om een informatieverzoek of klacht rondom algoritmes bij de overheid in te dienen.

Daarnaast wordt de website publiek getest door middel van een publieke oproep. Hierbij kan iedereen vragen op sturen die worden verzameld en gepubliceerd op de website.

Omdat deze informatieverzoeken en klachten persoonlijke data kunnen omvatten, verkent het project een proces waardoor deze aanvragen kunnen worden geanonimiseerd.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Workshops om informatiebehoeften van burgers te verkennen (door Waag)	Website: Pagina met informatie rondom algoritmes bij de overheid.	April 2026	Hoofdactiehouder Waag Futurelab
Website prototype (door Waag)	Website: informatieverzoek- en klachtenformulier.	Juni 2026	Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Team Algoritmen en Waarborgen (Ministerie van BZK), Gemeente Amsterdam, Autoriteit Persoonsgegevens
Symposium (door Waag)	Symposium met beleidsmakers en andere maatschappelijke stakeholders om gevolgen voor beleid te bespreken.	September 2026	
Opname in beleid door overheidspartners		2027	<i>Maatschappelijk middenveld</i> M&I/Partners en InnoValor Advies

IV. Open standaarden

Doorlopend Actiepunt 10. Open standaarden

Omschrijving van het actiepunt

Open ICT Standaarden zijn afspraken die gaan over de inrichting van de digitale publieke ruimte. Toepassing zorgt voor meer interoperabiliteit, meer leveranciersafhankelijkheid, datakwaliteit, openbaarheid en toegankelijkheid van publieke informatie. Forum Standaardisatie zet zich in voor meer gebruik van deze standaarden en richt zich daarbij met name op standaarden die door de hele publieke sector- en met name door de overheid – meer en beter gebruikt mogen worden. Een belangrijk middel hiertoe is de status ‘Pas toe of leg uit’. ‘Pas toe of leg uit’ geldt voor de meeste overheidsorganisaties en houdt een verplichting in tot gebruik van deze standaarden óf tot uitleggen waarom dit achterwege blijft. Dit mag alleen met een reden van bijzonder gewicht.

Dit actiepunt bestaat uit twee acties:

- Monitor Open Standaarden (inclusief IV-meting): Forum Standaardisatie onderzoekt jaarlijks hoe overheidsorganisaties in de praktijk omgaan met de “Pas toe of leg uit”-standaarden. Daarbij wordt ook het halfjaarlijks onderzoek naar de standaarden voor informatieveiligheid meegenomen. Uit de Monitor Open Standaarden blijkt dat er nog veel ruimte is voor verbetering. Niet alleen als het gaat om de toepassing, maar ook als het gaat om het geven van een uitleg.
- Beslistool Open Publiceren: Voor een transparante overheid is het noodzakelijk dat overheidsinformatie en -data online vindbaar zijn, digitaal toegankelijk, herbruikbaar en in een open format en via open stan-

daarden. Open Publiceren helpt overheden bewustzijn te creëren om informatie uitwisselbaar, toegankelijk en herbruikbaar te publiceren voor mens en machine, volgens open standaarden. In samenwerking met Open State Foundation (OSF) werkt Forum Standaardisatie aan de doorontwikkeling van deze website.

Hoofdactiehouder

Forum Standaardisatie

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Opdrachtgevers van Forum Standaardisatie: Ministerie van BZK en Ministerie van EZ

Leden van het OverheidSbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO), waaraan Forum Standaardisatie adviseert.

Maatschappelijk middenveld

Open State Foundation (OSF).

Andere betrokkenen

Leden van de Forum Standaardisatie die op persoonlijke titel zijn benoemd, de Commissie Digitale Zaken van de Tweede Kamer.

Looptijd

september 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

De toepassing van open standaarden in het algemeen hoort bij de aanpak van de volgende problemen:

- Stagnatie van informatiestromen, systemen niet op elkaar aangesloten zijn;
- Vendor lock-in, hoge overstapkosten, te weinig aanbieders van ICT diensten en producten;
- Ongecontroleerde en te grote macht van grote Big Tech bedrijven;
- Onveiligheid, criminaliteit en onbetrouwbaarheid van (overheids)informatie;
- Data die onvindbaar is, niet deelbaar, niet herbruikbaar;
- Ontoegankelijkheid van informatie en/ of niet publiekelijk gedeelde informatie.

Het onderzoeken van het gebruik van open standaarden bij overheidsorganisaties via de Monitor Open Standaarden gaat over de adoptie van open standaarden. Via de Monitor ontstaat kennis over de naleving van de verplichting.

Het doorontwikkelen van de Beslistool Open publiceren komt tegemoet aan het feit dat veel (overheids)organisaties niet weten welke open standaarden van toepassing zijn bij de publicatie van overheidsinformatie.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Onvoldoende bewustzijn over het belang van open technologie voor de inrichting van de digitale publieke ruimte.

Forum Standaardisatie doet regelmatig onderzoek naar de vraag hoe het komt dat overheidsorganisaties de open standaarden niet toepassen, ondanks het feit dat deze standaarden voor hen sinds 2008 voor hen verplicht zijn.

Grofweg zijn de oorzaken in drie categorieën te verdelen; niet kennen, niet kunnen en niet willen.

1. Niet kennen: Met name als het gaat om het moment van een nieuwe aanschaf voor ICT geven betrokken aan het open standaardenbeleid niet te kennen of niet te weten wat dit precies inhoudt. Ook is de achterliggende waarde van de toepassing van open standaarden voor veel mensen nog onbekend. Open standaarden worden vaak verward met open source.
2. Niet kunnen: De verantwoordelijkheid voor het voldoen aan het beleid is vaak niet goed belegd binnen organisaties. Daarnaast weten mensen vaak ook niet welke open standaarden van toepassing zijn in een specifieke situatie of hoe ze deze moeten toepassen.
3. Niet willen: De toepassing van open standaarden concurreert met andere wensen en belangen. De baten vallen niet altijd daar waar de lasten liggen. De toepassing is goed voor de publieke dienstverlening als geheel, maar daarvoor vrijwillig moeten kiezen in de praktijk is soms wat veel gevraagd voor afzonderlijke organisaties.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Het huidige 'pas toe of leg uit'- beleid rond open standaarden in Nederland is ingezet sinds de motie Vendrik uit 2002 en heeft met de oprichting van het Forum Standaardisatie in 2006 nader vorm gekregen. Nu – bijna 20 jaar later – is de noodzaak tot bevordering van open standaarden alleen maar toegenomen. Het bewustzijn ten aanzien van nut en noodzaak van open standaarden lijkt door de veranderde geopolitieke verhoudingen te zijn gestegen. Maar verandering is moeilijk en een kwestie van een lange adem.

Welke oplossing stel je voor?

Ondersteunen van de adoptie van open standaarden door tooling zoals via de Beslisboom Open Standaarden maar ook door de website Open Publiceren en doorgaan met communiceren over het belang van de toepassing van open standaarden. Ook door te blijven meten en onderzoeken. Mensen raken snel overtuigd van nut en noodzaak maar de praktijk is weerbarstig. Vaak zijn er andere meer dringende zaken die de aandacht opeisen.

Het regelmatig onderzoeken van het gebruik van open standaarden via o.a. de Monitor Open Standaarden blijkt een goede manier te zijn om de aandacht voor open standaarden op de agenda te houden en om met mensen in gesprek te blijven.

Zie ook: Metingen en monitor | Forum Standaardisatie

De doorontwikkeling van de website 'Open publiceren' past in het ondersteunen van de adoptie van een belangrijke groep open standaarden.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

Toename van de toepassing van open standaarden in het algemeen, en van publicatiestandaarden in het bijzonder.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

De Monitor Open Standaarden meet niet alleen het gebruik van open standaarden maar stimuleert dit ook. Open standaarden zijn zelf een vorm van transparante informatie. Verder toont de Monitor Open Standaarden herhaaldelijk en aan dat hoe slecht het gesteld is met de transparantie van overheidsinformatie, doordat niet in het jaarverslag wordt uitgelegd waarom het gebruik van standaarden achterwege blijft. Het heeft daarmee een signalerende functie.

Doorontwikkeling van de website 'Open publiceren' bevordert het gebruik van open standaarden bij de publicatie van overheidsinformatie. Hiermee wordt deze data beter toegankelijk, herbruikbaar en uitwisselbaar.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Via de Monitor Open Standaarden gebeurt dit door herhaaldelijk terug te komen bij overheidsorganisaties en om verantwoording te vragen. Via de website 'Open publiceren' gebeurt dit doordat overheidsorganisaties geholpen worden de juiste open standaarden te kiezen bij de publicatie van hun informatie. Dit verbetert de kwaliteit van deze informatie en daarmee de verantwoording.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

De standaarden zijn open: bij de ontwikkeling kunnen belanghebbenden meepraten, net als bij de doorontwikkeling en het beheer. Bij het plaatsen van standaarden op de 'pas toe of leg uit'- lijst hanteert het Forum Standaardisatie een open toetsingsprocedure met een open consultatieronde. Bij de uitvoering van de Monitor Open Standaarden worden onderzochte partijen benaderd en vinden gesprekken plaats en alle vergaderstukken van het Forum Standaardisatie zijn openbaar.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Publicatie van twee onderzoeksrapporten	Toename van de adoptie van open standaarden	Juni 2026, 2027	Hoofdactiehouders Forum Standaardisatie
Verzending aan de Tweede Kamer ter verantwoording van de status van het open standaardenbeleid.			
Oplevering van een doorontwikkelde versie van de website Open Publiceren	Toename van het gebruik van open standaarden bij de publicatie van overheidsinformatie	Eind 2027	Hoofdactiehouders Forum Standaardisatie Ondersteunende stakeholders Maatschappelijk middenveld Open State Foundation (OSF)

V. Open source

Doorlopend Actiepunt 11. Open Source Program Office

Omschrijving van het actiepunt

Volgens het kabinetsbeleid 'Open, tenzij', moet door de overheid gemaakte software zoveel mogelijk open source zijn. Om het opensourcewerken binnen BZK te stimuleren en faciliteren wordt een Open Source programmabureau (werktitel) ingesteld. In internationaal verband spreekt men in dit kader van een Open Source Program Office, oftewel een OSPO.

Hoofdactiehouder

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directies CIO BZK en CIO Rijk

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Directies binnen het ministerie van BZK, de Belastingdienst, en het ministerie van VWS

Maatschappelijk middenveld

NL Net, SIDN Fonds, Open State, Public Spaces, Foundation for public code

Andere betrokkenen

VNG, Kadaster, Alliander, Provincie Zuid Holland, Logius

Looptijd

juli 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Open source software is een cruciaal onderdeel geworden van de ICT-infrastructuur van de Nederlandse overheid Volgens het in 2020 ingevoerde kabinetsbeleid 'Open, tenzij', moet software die de overheid maakt (of laat maken) zoveel mogelijk open source zijn. Dit betekent dat de broncode vrij toegankelijk en herbruikbaar moet zijn.
- Het openbaar maken van de broncode van overheidssoftware heeft verschillende belangrijke voordelen:
 - Transparantie en vertrouwen: een belangrijk voordeel is dat de werking van de software en de functies die daarmee worden uitgevoerd voor iedereen inzichtelijk zijn. Dat inzicht geeft vertrouwen in hoe de software werkt en past bij het streven naar een transparante overheid.
 - Samenwerken: open source biedt ook mogelijkheden om op een nieuwe manier samen te werken met ketenpartners en medeoverheden. Zo draagt het bij aan een effectief en efficiënt openbaar bestuur. Ook biedt het kansen om de samenwerking met inwoners en ondernemers te vergroten.
 - Veiligheid: het openbaar maken van de broncode biedt anderen de kans om de software kwaliteit te toetsen en op fouten of risico's te onderzoeken. Dit kan bijdragen aan het vergroten van de veiligheid en betrouwbaarheid van de software (het 'vele ogen principe'). Afhankelijk van de open source licentie kunnen anderen de code zelf ook verbeteren.
 - Efficiëntie en innovatie: open source kan innovatie- en ontwikkelprocessen versnellen en licentiekosten besparen. Het bevordert hergebruik en verlaagt daarmee de ontwikkelkosten van software. Ook stimuleert het innovatie en economische groei, vanwege goedkopere toegang tot software en mogelijkheden om die te gebruiken in particuliere diensten.
 - Flexibiliteit en onafhankelijkheid: open source verhoogt de flexibiliteit in het gebruik van software en vermindert het risico van kostbare migratieprocessen door afhankelijkheid van één leverancier te vermijden (vender lock-in).
- Het opnemen van open source is een vereiste van de Wet digitale overheid (Wdo), die 1 juli 2023 is ingegaan. De Wet digitale overheid moet ervoor zorgen dat burgers en bedrijven op een betrouwbare en veilige manier kunnen inloggen bij de overheid. Open source helpt daarbij omdat broncode vrij toegankelijk is, software makkelijker verbeterd en verspreid kan worden. Een vraag die opgekomen is, is hoe de overheid dit in de praktijk kan organiseren.
- De Wet Hergebruik overheidsinformatie voegt hieraan nog toe dat deze overheidsinformatie geschikt moet zijn voor hergebruik. In casu betekent dat dat er een open source licentie aan de broncode verbonden moet worden.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- In 2020 publiceerde de Europese Commissie haar Open Source Software Strategy 2020-2023. Een van de maatregelen die de strategie bood om open source binnen nationale overheden aan te moedigen en te faciliteren is de oprichting van een Open Source Program Office (OSPO), dat wil zeggen een centrale eenheid binnen de overheid verantwoordelijk voor open source software.
- Onder andere EU-lidstaten Frankrijk, Luxemburg en Duitsland hebben al een OSPO.
- Niet overgaan tot het instellen van een OSPO maakt dat de inzet op dit thema erg versnipperd blijft, de broodnodige impuls uitblijft en organisaties (binnen het BZK domein) kennis en kunde tekort komen om adequaat aan de groeiende vraag rond openheid van IT te voldoen.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- De Nederlandse overheid heeft al enkele stappen gezet om open source binnen de overheid te stimuleren. Zo zijn er al enkele broncodes gepubliceerd door het ministerie van BZK via de 'BZK Github.' Zo heeft het ministerie in januari 2023 de broncode van de DigiD-app op dit platform vrijgegeven. Daarnaast wordt de Europese digitale identiteit (eID) open source en in samenwerking met anderen op dit platform ontwikkeld.
- Ook de Belastingdienst en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben eerder een met een OSPO vergelijkbaar loket ingesteld.
- In oktober 2022 het rapport 'Open source werken, de vrijblijvendheid voorbij' uitgebracht met daarin de open source strategie voor het ministerie van BZK. Het rapport doet verschillende aanbevelingen over hoe het ministerie en andere overheidsorganisaties aan de slag kunnen met de principes van open source. Een van de belangrijkste aanbevelingen uit dit rapport is de oprichting van een OSPO.

Welke oplossing stel je voor?

- Het uiteindelijke doel van de open source strategie van de overheid is dat open source werken onderdeel wordt van de reguliere praktijk bij het gebruik en de ontwikkeling van softwareoplossingen. Een OSPO kan open source werken binnen het ministerie van BZK stimuleren en faciliteren.
- Door als eerste Nederlandse ministerie een OSPO op te richten, neemt het ministerie van BZK ook binnen de overheid een cruciale voorbeeldfunctie in op het gebied van open source.
- Via een nieuwsbrief en de website [Opensourcewerken](#) worden kennis, ervaringen en bijeenkomsten gedeeld rond het OSPO en open source werken in brede zin.
- Om breder binnen de Rijksoverheid het opensourcewerken te stimuleren wordt ook binnen CIO Rijk een OSPO opgericht in 2026.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Om open source werken binnen het ministerie van BZK te stimuleren en te faciliteren wordt een OSPO opgericht.
- De OSPO valt onder de chief information officer van het ministerie en zal samenwerken met verschillende beleids- en staf-afdelingen. Bijvoorbeeld op het gebied van aanbestedingen, openbaarmaking van overheidsinformatie en de Europese digitale identiteit.
- Het doel van een OSPO is om interne barrières en beperkingen rond open source weg te nemen en de samenwerking met andere OSPO's, overheden, bedrijven en ontwikkelaars vorm te geven.
- Verder spreekt de OSPO met elk onderdeel van het ministerie af om pilots uit te voeren of bestaande toepassingen open source te maken. Dit levert de nodige kennis en ervaring op om de overgang naar open source succesvol te laten verlopen.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

De OSPO bevordert open source werk binnen het ministerie van BZK. Open source betekent dat de broncode van software vrij toegankelijk en herbruikbaar is voor het publiek. Hierdoor ontstaat transparantie over hoe overheidssoftware werkt en welke functies deze vervult.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Door de broncode van overheidssoftware openbaar te maken, kan het publiek de kwaliteit van software testen en verbeteren. Dit kan helpen om de overheid verantwoordelijk te houden voor het gebruik van veilige en betrouwbare software.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Met open source software kunnen burgers overheidssoftware testen en verbeteren. Het moedigt burgers aan deel te nemen aan het verifiëren en definiëren van door de overheid gebouwde softwareoplossingen.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Start OSPO BZK		Januari 2024	Hoofdactiehouders Ministerie van BZK Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> CIO BZK
Uitbouwen OSPO kennisnetwerk	Elk jaar 5 overheden	Jaarlijks	Hoofdactiehouders Ministerie van BZK Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Belastingdienst Ministerie van BZK ICTU <i>Andere betrokkenen</i> VNG, Kadaster, Alliander, Provincie Zuid Holland
Oprichten OSPO Rijk		Mei 2026	Hoofdactiehouders Ministerie van BZK Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> CIO Rijk (BZK)

VI. Open cultuur

Doorlopend Actiepunt 12. Openbaarheidscentrum Amsterdam

Omschrijving van het actiepunt

De Gemeente Amsterdam werkt aan het Openbaarheidscentrum Amsterdam. Zowel online op <https://open.amsterdam> als fysiek in het Stadsarchief van Amsterdam. Iedereen met een informatievraag kan terecht bij het Openbaarheidscentrum. Bij het Openbaarheidscentrum word je geholpen bij het zoeken, vinden en gebruiken van informatie: zowel online als fysiek. Daarnaast is het Openbaarheidscentrum de plek voor dialoog over de open overheid, de plek om samen met gebruikers te ontwerpen, de plek voor kennisontwikkeling en kennisdeling en de plek waar gemeente Amsterdam tegenspraak organiseert.

Hoofdactiehouders

Gemeente Amsterdam

Ondersteunende stakeholders

Maatschappelijk middenveld

Open State Foundation (OSF)

Looptijd

september 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

Met alleen het openbaar maken van documenten ben je er niet. Om echt aan de Woo te voldoen is er meer nodig. Maar ook om te voldoen aan het democratisch recht op informatie is er meer nodig. Met het Openbaarheidscentrum willen we die extra stappen zetten. We verrijken Open.Amsterdam met meer context, hulp bij het zoeken en vinden en met een online community. Daarnaast richten we een fysieke plek in voor de Amsterdammers om naartoe te komen om hulp te krijgen bij de balie of bijvoorbeeld in gesprek te gaan met ons tijdens een inloopspreekuur.

Andere initiatieven die we onder dit project uitvoeren, zijn gericht op (interne) cultuur, educatie en ‘branding’ van het Openbaarheidscentrum. Denk aan de organisatie van evenementen, een online magazine, een online forum, interviews met Woo-verzoekers en dialogen in de stad, promotiemateriaal, de ontwikkeling van een openbaarheidscanvas voor hulp bij actieve openbaarmaking, etc.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

We denken dat er meer nodig is om Amsterdammers echt te helpen met die open overheid en wat het voor hen kan betekenen. Zij hebben het recht op informatie om de overheid te kunnen controleren, om geïnformeerd te zijn of bijvoorbeeld om te kunnen participeren. Maar die informatie is niet altijd goed vindbaar, begrijpelijk of überhaupt bekend ze. Dit initiatief moet een brug slaan tussen de gemeente Amsterdam en de Amsterdammers die elkaar niet altijd goed weten te vinden.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

Open.Amsterdam heeft meer content en context gekregen, het Woo-dashbord (de afhandeling van de Woo-verzoeken) is online gezet, er is een community op gekomen (die verwijst naar het forum), veel uitgebreidere ‘hulp bij zoeken’, meer onderwerpen zijn online, en er is een AI-test gedaan voor meer linguïstisch zoeken op Open.Amsterdam. Er heeft een metadata onderzoek plaatsgevonden voor verbetering van het zoeken en vinden, en een gebruikersonderzoek voor het gebruik van Open. Amsterdam (UX/UI). We zijn momenteel gestart met de ontwikkeling van een prototype voor de doorontwikkeling in 2026.

In het Stadsarchief (De Bazel) is het (Woo-)loket geopend waar mensen langs kunnen komen met vragen of hulp bij zoeken op Open.Amsterdam. De dienstverleners zijn daarvoor getraind en hebben een toolkit. Binnenkort opent ook het inloopspreekuur daar. Ook zijn we bezig met verschillende (grote en kleine) initiatieven voor Open Amsterdam x Stadsarchief, om het Stadsarchief en Open Amsterdam (de Woo) meer aan elkaar te verbinden.

Er zijn verschillende events georganiseerd om anderen te betrekken bij het vraagstuk (focusgroep, dialogen, gesprekken met Woo-verzoekers, we zijn aangesloten bij de inloopsprekuren voor de profielwerkstukken van scholieren, een groot event op 10 februari, etc.) en bijv. de MBO-dentank heeft een opdracht uitgevoerd om mee te denken met ons. Er is een online forum waar we alles wat we doen delen en mensen met ons mee kunnen denken en doen. We hebben een Openbaarheidscanvas ontwikkeld om ambtenaren in de organisatie te helpen starten met actief openbaarmaken. We zijn bezig met het maken van 'promotie-materiaal': 3 basispresentaties over de Woo (intern gebruik; bewustwording), 3 Woo-instructie filmpjes voor Amsterdammers en ambtenaren (bewustwording) en bijv. uitwerking van de interviews en de dialogen. Momenteel zijn we bezig met de organisatie van de Week van Open Amsterdam van 10 t/m 15 nov. en met een eenmalige magazine Open Amsterdam.

Welke oplossing stel je voor?

Het inrichten Open Amsterdam: online op <https://open.amsterdam> en fysiek in het Stadsarchief van Amsterdam.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

De Amsterdammers een plek geven voor de open overheid. Dat Amsterdammers de gemeente Amsterdam beter weten te vinden voor hulp en om in gesprek met ons te gaan. Dat zij begrijpen wat de Open overheid voor hen kan betekenen, en dat wij van hen leren welke behoefte zij hebben en hoe zij geholpen willen worden.

Andersom dat de gemeente Amsterdam beter aansluit op de behoefte van de Amsterdammers en leert van wat hen.

We hopen dat we het onderwerp (open overheid/Woo) op deze manier ook leuker en aantrekkelijker kunnen maken voor de Amsterdammers en ambtenaren. En dat we met onze initiatieven het belang van het (democratisch) recht op informatie duidelijk kunnen maken. Zowel voor de organisatie, als voor de Amsterdammers.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Wij zijn de brug tussen de gemeente en de Amsterdammers. Het is de organisatie zelf die (ook) niet stil moeten zitten met openbaar maken. Maar met het openbaarheidscentrum en onze initiatieven willen wij stimuleren, aanjagen en makkelijker willen maken dat de gemeente Amsterdam opener (transpanter) wordt. Door hen te faciliteren: bijvoorbeeld door het makkelijk(er) te maken om te documenten publiceren op Open.Amsterdam. Maar ook door uitleg en hulp (filmpjes, presentaties, openbaarheidscanvas).

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Door deze aanpak hebben meer mensen toegang tot informatie op een manier die aansluit bij hun specifieke informatie-behoefte, bijvoorbeeld controle van de overheid.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

We hopen dat we hiermee bijdragen aan het bieden van een plek voor de Amsterdammers waar ze terecht kunnen met vragen, voor hulp en voor informatie. Maar ook dat we hen helpen om goed te kunnen participeren. Andersom organiseren wij initiatieven waarbij wij van hen leren en te horen krijgen wat hun behoeften zijn (interviews Woo-verzoekers, focusgroep, dialogen, online forum, evenementen, etc.).

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleverings-datum	Stakeholders
Fysieke loket in het Stadsarchief is open	Amsterdammers kunnen (fysiek) terecht in het Stadsarchief met vragen, voor hulp, voor informatie en om in gesprek te gaan.	Juli 2025	Hoofdactiehouders Gemeente Amsterdam
Start inloopsprekuren in het Stadsarchief		Oktober 2025	Ondersteunende stakeholders Maatschappelijk middenveld Open State Foundation (OSF)
Week van Open Amsterdam		November 2025	
Grote doorontwikkeling Open.Amsterdam (met een sterk verbeterde zoekmachine)	Documenten op Open.Amsterdam zijn beter vindbaar.	2026	
Open Amsterdam magazine	Amsterdammers en ambtenaren leren over de (Wet) open overheid.	Juli 2026	

Doorlopend Actiepunt 13. Open parlement

Omschrijving van het actiepunt

Een open overheid begint bij de basis: burgers die de spelregels van de democratie en de rechtsstaat kennen en weten wat zij zelf kunnen doen om invloed uit te oefenen – in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en de Europese Unie.

Hoofdactiehouder en samenwerkende overheidspartij

ProDemos

Ondersteunende stakeholders

Andere betrokkenen

Waar nodig worden relevante partners betrokken.

Looptijd

september 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) blijkt SCP-onderzoek blijkt dat Nederlanders in vergelijking met de afgelopen vijftien jaar negatiever oordelen over de toestand van het land en de politiek. De onvrede over de richting van het land is op dit moment niet los te zien van de onvrede over de politiek: bijna de helft van de mensen die het de verkeerde kant op vindt gaan, verwijst daarnaar. 43% heeft in het najaar van 2022 vertrouwen in de Tweede Kamer (was 52%), 41% in de regering (was 50%).
- Onze democratie en rechtsstaat hebben voortdurend onderhoud nodig. De Nederlandse democratische rechtsstaat kent een lange geschiedenis en blijft zich ontwikkelen. Hoewel onze democratische rechtsstaat robuust is, is er vandaag de dag discussie over het functioneren ervan, waarbij uit onderzoek blijkt dat het vertrouwen in de democratie en de rechtsstaat afneemt en er grote verschillen zijn tussen verschillende groepen in de samenleving. Dit maakt actief burgerschap niet vanzelfsprekend en van groot belang.
- De democratische rechtsstaat kan niet bestaan zonder actieve burgers. De democratische rechtsstaat staat of valt met burgers die hun democratische rechten kennen en uitoefenen. Actief burgerschap kan zich op verschillende manieren uiten, van stemmen tot zelf politiek actief worden. Actieve, goed geïnformeerde burgers kunnen bijdragen aan overheidsbeleid dat de belangen van de inwoners behartigt en het draagvlak voor maatregelen vergroot.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Actief democratisch burgerschap is niet aangeboren; het moet worden ontwikkeld en vereist basiskennis. Politieke socialisatie vindt grotendeels plaats in de adolescentie. Onderwijs speelt hierbij een cruciale rol.
- Onderwijs informeert jongeren over democratie en rechtsstaat en benadrukt hun onschatbare waarde voor een vrije en vreedzame samenleving. Zo draagt het onderwijs bij tot het aanleren en ontwikkelen van een democratisch besef.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Voorlichtingscentrum ProDemos heeft een unieke positie in het toegankelijk maken van democratie en rechtsstaat voor een breed publiek. Het is hun missie om zoveel mogelijk mensen in Nederland te informeren over en te betrekken bij de democratie.
- ProDemos heeft drie kerndoelen:
 - Informeren. ProDemos verstrekt kennis over democratie en rechtsstaat en brengt vaardigheden bij om hieraan deel te nemen.
 - Activeren. ProDemos stimuleert mensen om gebruik te maken van hun stemrecht.
 - Doen participeren. ProDemos bevordert participatie, zodat mensen gebruik (kunnen) maken van de mogelijk heden om invloed uit te oefenen.
- ProDemos organiseert activiteiten die de kennis en vaardigheden van mensen om deel te nemen aan de democratie vergroten. Dit versterkt het politieke zelfvertrouwen, een essentiële voorwaarde voor actief burgerschap. Door hun aanbod draagt ProDemos bij aan het vergroten van het begrip en de betrokkenheid van individuen bij het democratische proces, wat resulteert in sterker en actiever burgerschap.

- De kernactiviteiten van ProDemos omvatten momenteel het volgende:
 - Bezoekerscentrum. Het bezoekerscentrum van ProDemos, gevestigd naast het Binnenhof in Den Haag, biedt rondleidingen, educatieve programma's en andere activiteiten aan. Jaarlijks verwelkomen zij tienduizenden scholieren, studenten, algemeen publiek, leden van politieke organisaties en andere geïnteresseerden. Via deze ervaringen krijgen zij inzicht in hoe de politiek, democratie en rechtsstaat functioneren.
 - Onderwijs. ProDemos werkt in het hele land samen met gemeenten, provincies, rechtbanken en onderwijsinstellingen. Via hun educatieve programma's, begeleiders en lesmateriaal geven zij heldere uitleg over verschillende onderwerpen, zoals gemeenteraadslid worden, de taken van provincies en het verloop van een rechtszaak.

Welke oplossing stel je voor?

- Onderwijs jongeren. ProDemos stelt jongeren in staat om tijdens hun schoolloopbaan kennis te maken met bestuurslagen en instellingen van de democratie en de rechtsstaat in Nederland.
 - Met hun lesmateriaal, fysieke en online gastlessen en de groei van hun programma's door het hele land willen zij beter aansluiten bij het curriculum en een palet aan mogelijkheden bieden om democratie en rechtsstaat een structurele plaats te geven in het curriculum. Dit is met name van belang in het mbo-onderwijs.
 - Daarnaast constateert ProDemos dat Den Haag soms als te ver weg wordt ervaren voor jongeren van buiten de stad, waardoor ze moeilijker te bereiken zijn. Daarom investeert ProDemos de komende jaren in het vergroten van haar bereik met volwaardige activiteiten in het hele land.
- Kenniscentrum. De komende jaren wil ProDemos een breder publiek van volwassenen bereiken door kennis en informatie te ontsluiten over hoe zij invloed kunnen uitoefenen en op termijn een uitgebreider educatief aanbod ontwikkelen. ProDemos wil voor hen een betrouwbare informatiebron zijn.
- Actief burgerschap bevorderen. Het bevorderen van burgerparticipatie blijft een belangrijke ambitie van ProDemos. Stemmen tijdens verkiezingen is een van de meest essentiële manieren waarop mensen kunnen deelnemen aan het politieke proces. ProDemos onderneemt daarom verschillende activiteiten om mensen in staat te stellen geïnformeerd te stemmen wanneer er verkiezingen plaatsvinden.
- Parlementair bezoekerscentrum met toekomst. ProDemos zet zich samen met de gemeente Den Haag en het Rijksvastgoedbedrijf in om de binnenstad levendig te houden tijdens de renovatie van het Binnenhof. Hun doel is dat zoveel mogelijk mensen politiek Den Haag blijven bezoeken tijdens de renovatie en daar passen ze hun aanbod op aan. In samenwerking met verschillende partners uit hun netwerk brainstormen zij over de toekomst van het Bezoekerscentrum in de aanloop naar de heropening van het Binnenhof na de renovatie.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Tijdens de basisschoolperiode maken de leerlingen kennis met de democratie, zowel in de klas als tijdens bezoeken aan bijvoorbeeld het gemeentehuis. In het voortgezet onderwijs bezoeken leerlingen idealiter het parlement.
 - Bij de programma's voor voortgezet onderwijs in Den Haag streeft ProDemos naar een meer evenwichtige vertegenwoordiging van vmbo-scholieren, die momenteel in verhouding klein is. Bovendien willen ze de komende jaren hun bereik via basisscholen en het MBO vergroten, zodat een breder publiek kennis kan nemen van de democratie en de werking ervan.
- De komende jaren wil ProDemos een breder publiek van volwassenen bereiken en politiek en democratie toegankelijker maken voor iedereen. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat activiteiten zo toegankelijk mogelijk zijn, bijvoorbeeld door het taalgebruik aan te passen of de inhoud relevanter en aantrekkelijker te maken voor een bredere doelgroep.
- In verkiezingstijd zijn mensen actief op zoek naar informatie over de verkiezingen, wat ProDemos een uitgelezen kans biedt om moeilijker bereikbare mensen te informeren en betrekken. Echter, ook buiten de verkiezingstijd blijft het bevorderen van actief burgerschap een belangrijk aandachtspunt. Met diverse tools en activiteiten legt ProDemos uit hoe mensen invloed kunnen uitoefenen, of het nu gaat om deelname aan demonstraties, inspraak bij gemeenteraden of zelf politiek actief worden.
- ProDemos is voornemens te verkennen of de Grafelijke Zalen na renovatie breder ingezet kunnen worden en een maatschappelijke bestemming kunnen krijgen. Als nieuw Parlementair Bezoekerscentrum, of anderszins door ruimere openstelling voor publiek, bijvoorbeeld door middel van evenementen en opendagen.
 - Momenteel dienen deze zalen als ontvangstcentrum voor de regering en de Hoge Colleges van Staat, met beperkte beschikbaarheid voor congressen, recepties, en andere evenementen. ProDemos wil verkennen of deze historische zalen een bredere maatschappelijke functie kunnen vervullen, waarbij ze dienen als toegankelijke ruimte voor bezoekers om meer te leren over de parlementaire democratie en zo burgers en politiek dichterbij elkaar te brengen.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

ProDemos streeft ernaar de werking van onze parlementaire democratie opener te maken door onder andere jongeren en volwassenen in Nederland fysieke toegang tot de parlementsgebouwen te bieden en hen te leren over democratische processen, participatie en de rechtsstaat.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Op indirecte wijze: door het kennisniveau van een breed publiek te vergroten op het gebied van democratische processen, instituties en de rechtsstaat, zijn mensen zich bewuster van hun rechten en beter in staat overheidshandelen kritisch te volgen.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

ProDemos legt uit wat de spelregels zijn van de democratie en de rechtsstaat en laat zien wat je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen – in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en Europa. Hierdoor bevordert ProDemos actief burgerschap en stelt zij mensen beter in staat tot participatie.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Scholieren en studenten kennis laten maken met democratie en rechtsstaat.	Direct bereik van leerlingen (activiteiten onder persoonlijke begeleiding van ProDemos) Streefaantal: 350.000	2026	Hoofdactiehouders ProDemos
Mensen in Nederland laten kennismaken met democratische rechtsstaat en actief burgerschap.	Direct bereik van deelnemers (activiteiten onder persoonlijke begeleiding van ProDemos) Streefaantal: 75.000	2026	
Verkenning maatschappelijke bestemming Grafelijke Zalen	ProDemos is voornemens de komende periode te verkennen of de Grafelijke Zalen breder ingezet kunnen worden en een maatschappelijke bestemming kunnen krijgen. Als nieuw Parlementair Bezoekerscentrum, of door ruimere openstelling voor publiek.	2025	

VII. Open aanpak

Doorlopend Actiepunt 14. Burgerparticipatie versterken met digitale tools

Omschrijving van het actiepunt

In de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren was opgenomen dat dit Kabinet AI-gedreven deliberatie- en consensustools wil gebruiken en doorontwikkelen. Het toenmalig kabinet wilde zulke tools deze kabinetsperiode inzetten voor burgerparticipatie bij ten minste drie trajecten. Het huidige kabinet is doorgeshaan met deze ambities, die ook vastgelegd zijn in de Kamerbrief Digitale Gemeenschapsgoederen en de Kamerbrief Rijksbrede strategie effectieve aanpak van desinformatie (en de voortgangsbrieven).

Hoofddactiehouder

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Provincie Zuid-Holland, PolisNL, Logius en ICTU

Andere betrokkenen

BetaBreak (ontwikkelaar)

Looptijd

september 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Nederland kent grote maatschappelijke uitdagingen die inspanningen vergt van overheid, bedrijfsleven en burgers. De Nederlandse regering heeft daarom de wens uitgesproken om burgers actief te betrekken bij een aantal thema's, waaronder het klimaatbeleid.
- In de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren van november 2022 staat dat het Kabinet AI-gedreven digitale tools voor burgerconsultatie (eConsultatie) en consensus wil inzetten en verder ontwikkelen voor ten minste drie trajecten.
- Uit eerder onderzoek is gebleken dat betrokkenheid van burgers via eConsultatie de kwaliteit van de overheidsbesluitvorming kan verbeteren. Door verschillende burgers te laten deelnemen aan het beleidsvormingsproces wordt de diversiteit aan ideeën en het scala aan mogelijke oplossingen vergroot. eConsultatie biedt overheden ook nieuwe mogelijkheden om specifieke groepen burgers te bereiken die anders niet aan de beleidsvorming zouden deelnemen.
- Bovendien kan het gebruik van eConsultatie de legitimiteit van het beleid vergroten. eConsultatie kan ertoe leiden dat overheden meer open staan voor en zich bewust worden van de wensen en voorkeuren van de samenleving met betrekking tot bepaalde beleidsterreinen en ontwikkelingen.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Bij grote maatschappelijke thema's voelen burger zich niet altijd gehoord, waardoor maatschappelijke onvrede ontstaat. Vanuit de overheid is er echter nog geen eenduidige manier om grootschalig geluiden uit de samenleving op te halen voor specifieke thema's en te luisteren naar de inbreng en ideeën van inwoners.
- Een burgerforum is bijvoorbeeld een manier om het perspectief van de burgers bij de beleidsvorming te betrekken. Om zoveel mogelijk mensen te bereiken en hen effectief te laten deelnemen, kan een eConsultatie-instrument worden gebruikt waarmee burgers kunnen participeren en nadenken over het onderwerp dat centraal staat in het burgerforum.
- Het ministerie van BZK is daarom op zoek naar een AI-gedreven massa deliberatie- en consensustool die voldoet aan de laatste eisen rond veiligheid, privacy en toegankelijkheid.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Er is enig onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingen. Het open source platform Pol.is is een AI-gedreven eConsultatietool die meningen over een bepaalde kwestie kan verzamelen en kan vaststellen waar consensus en meningsverschillen bestaan. De tool wordt al gebruikt in andere landen, waaronder Taiwan, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten.

- Pol.is is in 2020 voor het eerst getest en geïmplementeerd via pilots in de Nederlandse gemeenten Groningen en Amsterdam. De pilots waren het resultaat van het project 'Digitale Deliberatieve Democratie in Nederland' van de partners Stichting Netwerk Democratie, Democratie in Actie en de gemeenten Groningen en Amsterdam, met steun van het ministerie van BZK.
- Hoewel de tool als veelbelovend wordt beschouwd voor het organiseren van eConsultatie, zijn er een aantal tekortkomingen van de tool naar voren gekomen die verdere ontwikkeling wenselijk maken.
- Zo is het van belang dat er een Nederlandse of Europese versie van Pol.is komt. Omdat het platform nu nog in Amerika wordt gehost, levert dit vanuit de AVG (de Algemene Verordening Gegevensbescherming) problemen op.
- Bovendien is de open source software momenteel onvoldoende ontwikkeld om gemakkelijk door overheidsorganisaties geïnstalleerd te kunnen worden. Tot slot is ook het UX-design van Polis voor verbetering vatbaar.
- Gedurende 2024 zijn 6 test-uitvragen verricht, variërend in schaal van circa 30 deelnemers tot circa 750 deelnemers. Ook is de landingspagina [Praatmeemetdeoverheid.nl](https://praatmeemetdeoverheid.nl) gelanceerd, waarop Polis-uitvragen hebben plaatsgevonden. De kennis en ervaring die is opgedaan aan de hand van de test-uitvragen wordt in 2025 en 2026 gebruikt om [Praatmeemetdeoverheid.nl](https://praatmeemetdeoverheid.nl) door te ontwikkelen voor gebruiksvriendelijkheid en compliance met Rijksbrede normen en regelgeving.
- Ook is in 2025 PolisNL als nationale samenwerkingsverband opgericht om Polis op een open source manier te ontwikkelen. Hierbij zijn overheidsorganisaties en partijen uit het maatschappelijk middenveld vanuit het hele land aangesloten. Denk onder andere aan Provincies Zuid-Holland, Drenthe, Noord-Brabant en Groningen, de VNG en het ministerie van I&W. Provincie Zuid-Holland is de coördinator van dit samenwerkingsverband en BZK zit in de stuurgroep. Door deze samenwerking kunnen ontwikkelvraagstukken onderverdeeld worden over meerdere organisaties, waardoor er effectief met capaciteit en financiën kan worden omgegaan.
- In oktober 2025 is vanuit de PolisNL samenwerkingsverband het internationale evenement Digital Democracy The Hague georganiseerd. Dit evenement bracht gedurende twee dagen een internationaal publiek van 350 deelnemers en 90 sprekers samen om te spreken over de toekomst van onze Westerse democratieën.

Welke oplossing stel je voor?

- AI-gedreven tools voor massadeliberatie en consensus, zoals Pol.is, bieden een laagdrempelig platform waarop grote groepen burgers en beleidsmakers voorstellen kunnen doen, erover kunnen stemmen en kunnen reflecteren op de groepsinput.
- Algoritmische verwerking van de input helpt om stellingen te groeperen en verschillen en overeenkomsten in opvattingen over verschillende stellingen zichtbaar te maken. Zo kan een beeld ontstaan van consensus en verschillen in opvattingen tussen groepen deelnemers.
- Er zijn verschillende manieren waarop een digitaal instrument als Pol.is een burgerforum en andere offline vormen van participatie kan aanvullen:
 - Voor het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om de verschillende meningsgroepen in beeld te brengen.
 - Tijdens het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om inzicht te krijgen in de mening van burgers over de input die het burgerforum tot nu toe heeft geleverd.
 - Na het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om de mening van burgers over de uitkomsten van het burgerforum te verzamelen en het burgerforum te evalueren.
- Hoewel eConsultatie momenteel door het ministerie van BZK vooral wordt gezien als aanvulling op een burgerforum, heeft het ministerie de ambitie om te onderzoeken of Pol.is ook zonder burgerforum kan worden ingezet. Pol.is kan bijvoorbeeld gebruikt worden tijdens de beleidsvorming om inzicht te krijgen in de verschillende visies van burgers op een beleidsvoorstel.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Het ministerie van BZK wil de Pol.is tool verder ontwikkelen voor gebruik op nationaal niveau. De tool moet open source zijn en voldoen aan de Web Accessibility Guidelines. Het ontwikkelde platform moet veilig, privacy-proof en AVG-compliant zijn.
- De authenticatie moet zodanig zijn geregeld dat deelnemers gemakkelijk kunnen deelnemen, maar ook dat het platform niet door bots kan worden misbruikt. Een privacy-proof authenticatiemethode, waarbij de authenticatie niet traceerbaar is, heeft de voorkeur.
- Naast open en toegankelijke digitale participatie voor iedereen moet deelname aan het platform ook mogelijk zijn voor een representatieve groep.
- Tot slot is een actueel overzicht van bestaande digitale participatiemogelijkheden binnen de overheid wenselijk om samenhang tussen en integratie met reeds bestaande digitale participatiemogelijkheden binnen de Rijksoverheid te waarborgen. Evenals het creëren van een landings- en overzichtspagina voor de verschillende mogelijkheden voor digitale participatie binnen de Rijksoverheid.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het gebruik van eConsultatietools maakt de overheid transparanter voor burgers door participatie in het beleidsvormingsproces van de overheid mogelijk te maken, en zorgt ervoor dat de wensen en ideeën van burgers beter tot uiting komen in de beleidsvorming.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Door via eConsultatie de meningen van burgers publiekelijk te verzamelen, kunnen burgers overheidsorganisaties ter verantwoording roepen om ervoor te zorgen dat hun ideeën en standpunten goed tot uiting komen in de beleidsvorming.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Dankzij eConsultatie kunnen burgers rechtstreeks deelnemen aan het beleidsvormingsproces door hun standpunten digitaal te verzamelen en te verwerken.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
• Basisgereedheid Polis.overheid.nl • Inzet/gebruik polis.overheid.nl eConsultatietools bij drie beleidstrajecten • Doorontwikkeling eConsultatietools	Ten minste driemaal mogelijkheid geboden voor inspraak op beleid middels het Pol.is/participatie en consensusplatform	2026	Hoofdactiehouders Ministerie van BZK Ondersteunende stakeholders Overheid Provincie Zuid-Holland Logius PolisNL
Concretiseren van internationaal samenwerkingsverband voor de ontwikkeling van Polis		2026-2027	ICTU

Doorlopend Actiepunt 15. Professionalisering van participatie

Omschrijving van het actiepunt

Het Kennisknooppunt Participatie wil samen met het netwerk van participatieprofessionals van binnen en buiten de overheid het participatievak verder ontwikkelen en hiervoor een geactualiseerde, strategische kennisagenda publiceren. Daarnaast zal een intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie verkend worden en zal er een digitale tool worden ontwikkeld die helpt met het maken van ontwerpkeuzes voor participatieplannen.

Hoofdactiehouder

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW),
Directie Participatie

Ondersteunende stakeholders

Overheid

Ministerie van BZK

Maatschappelijk middenveld

Erasmus Universiteit Rotterdam, Hanze Hogeschool
Groningen Haagse Hogeschool OECD Digicampus

Looptijd

oktober 2023 – juli 2027

Probleemstelling

Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Participatie maakt een steeds belangrijker deel uit van de kern van het beleidswerk van ambtenaren, niet in de laatste plaats binnen het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. In de huidige tijd is het bijna ondenkbaar om nog beleid te maken en/of uit te voeren zonder daarbij de samenleving te betrekken. Op het moment dat belanghebbenden zich onvoldoende betrokken voelen, dwingen zij dit vaak alsnog af.
- Ook onder beleidsmedewerkers zelf bestaat een grote drive en behoefte om met participatie aan de slag te gaan, vanuit de overtuiging dat participatie kan helpen om beleid echt beter te maken. De vraag hoe participatie goed moet worden georganiseerd is echter niet altijd even goed te beantwoorden, want participatie is maatwerk.
- Hoewel participatie breed wordt toegepast, zijn variatie in kwaliteit, onduidelijkheid over methoden en wisselende inbedding in werkprocessen zichtbaar. Dit beperkt de kans dat participatie op consistente en doelgerichte wijze bijdraagt aan beter beleid en besluitvorming. Het doel is om via kennisontwikkeling en samenwerking de kwaliteit, zorgvuldigheid en toepasbaarheid van participatie te versterken.

Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Het ontwerpen en uitvoeren van participatie is sterk afhankelijk van de context. En die context wordt bepaald door onder meer juridische, bestuurlijke, sociale, temporele, geografische en politieke variabelen. Hoe om te gaan met deze contextuele factoren is niet altijd duidelijk. Ook zijn er nog geen algemeen aanvaarde normen, methoden, opleidingen of handelingswijzen voor (beleids)ambtenaren die met participatie aan de slag willen. Daar is echter wel grote behoefte aan.
- Daarnaast is de beschikbare kennis over participatie verspreid over (niet verbonden) organisaties, wat tot fragmentatie van kennis leidt. Dit komt voort uit een gebrek aan coördinatie in een opkomend en snelgroeiend vakgebied. Een groot aandachtspunt met betrekking tot fragmentatie is de samenwerking tussen theorie en praktijk. In de wetenschap is al veel kennis over (succesvolle) participatie aanwezig, maar deze kennis vindt nog maar beperkt zijn weg naar de praktijk van de participatieprofessional. Omgekeerd is er onder participatieprofessionals veel nuttige praktijkervaring en casuïstiek aanwezig, die maar beperkt systematisch wordt vastgelegd en wetenschappelijk onderzocht.
- Hoewel participatie dus duidelijk een eigen vakgebied is, staat het vak anno 2023 nog altijd in de kinderschoenen. Het ontwikkelen en professionaliseren van dit vak is nodig om participatie in de toekomst beter te kunnen ontwerpen én uit te voeren. Het overbruggen van de kloof tussen de theorie en praktijk van participatie kan hierbij een belangrijke rol spelen.

Omschrijving van het actiepunt

Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- In 2021 heeft het Kennisknooppunt een eerste landelijke kennisagenda opgesteld. De kennisagenda is ontwikkeld door met verschillende onderzoeks- en kennisinstellingen in gesprek te gaan over de actuele ontwikkelingen in het vakgebied participatie. De kennisagenda heeft als doel om:
 - Urgente kennishiaten te inventariseren, prioriteren en te (laten) onderzoeken.
 - Fundamenteel praktijkgericht onderzoek uit te voeren en toegepast praktijkgericht onderzoek te stimuleren en richting geven.
 - Interactie tussen onderzoek en praktijk te stimuleren.
 - Het huidige kennisnetwerk participatie versterken.
- In de kennisagenda van 2021 wordt een vijftal onderzoeksthema's aangestipt. Op basis hiervan zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd, bijvoorbeeld naar de vuistregels voor succesvolle participatie. Begin 2023 heeft het Kennisknooppunt in samenwerking met een aantal andere partijen een netwerkbijeenkomst georganiseerd, bedoeld om participatieprofessionals uit onderzoek en praktijk samen te brengen en state-of-the-art inzichten met elkaar te delen. Deze bijeenkomst, genaamd Participatie Onderzoek & Praktijk (hierna POP), heeft nieuwe kennisvragen opgeleverd die kunnen worden gebruikt om de kennisagenda 2021 te actualiseren.
- Daarnaast komt participatie met een sneltreinvaart op de politieke agenda. Zo is door het kabinet onlangs de aanpak voor een versterking van burgerparticipatie en burgerfora (op Rijksniveau) toegelicht in een Kamerbrief. Deze brief is vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en namens andere departementen (onder andere IenW en EZK) naar de Tweede Kamer gestuurd. Onderdeel van deze aanpak is het leren van de praktijk en het actief doen van onderzoek, bijvoorbeeld naar burgerfora.

Welke oplossing stel je voor?

- Op basis van de ervaringen met de eerste twee kennisagenda's én drie POP-bijeenkomsten (POP staat voor Participatie Onderzoek én Praktijk) in het 2023 t/m 2025 wil het Kennisknooppunt een geactualiseerde kennisagenda publiceren. Daarnaast wil het knooppunt een competentiematrix maken op twee niveaus: op het niveau van de individuele professional en op organisatieniveau.
- Daarnaast willen we netwerken die kennis en praktijkervaring uitwisselen binnen én buiten de overheid stimuleren en deze netwerken ook actief versterken. Dit doen we bijvoorbeeld door het opstellen van een werkplan voor de interdepartementale werkgroep (stakeholder)participatie en het starten van een
- Tot slot ontwikkelen we concrete kennisproducten, waaronder een dialoogtoolkit met suggesties voor online, offline en hybride werkvormen voor participatie.

Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- De nieuwe kennisagenda, netwerkbijeenkomsten en de competentiematrices geven strategisch richting aan de ontwikkeling van het vak participatie en passen in de ambitie van het kabinet om actief kennis te ontwikkelen, vergaren, bundelen en goede voorbeelden te delen. De nieuwe kennisagenda richt zich op actuele ontwikkelingen rondom participatie.
- Uiteindelijk dragen we hiermee bij aan het ontwikkelen van het vakgebied, opleiden van participatieprofessionals én aan het 'empoweren' van ambtenaren die voor hun beleidsvraagstuk met participatie aan de slag willen. Het beoogde gevolg hiervan is een verbetering van de kwaliteit van participatie, met als resultaat beter (uitvoerbaar) beleid voor de samenleving.

Analyse van het actiepunt

Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Door het publiceren van een openbare kennisagenda, het organiseren van breed toegankelijke bijeenkomsten, het faciliteren van netwerken binnen en buiten de overheid én het ontwerpen en ontsluiten van kennisproducten helpt het Kennisknooppunt Participatie om de kwaliteit en zorgvuldigheid van participatieprocessen verder te verbeteren.

Ook zijn we in publicaties transparant over wat er beter moet en wat er niet heeft gewerkt op het gebied van participatie.

Daarnaast kunnen burgers (en andere geïnteresseerden) via de website van het Kennisknooppunt vragen, ideeën en/of opmerkingen sturen over de inhoud en verdere ontwikkeling van de landelijke kennisagenda.

Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

De kennisagenda is een basis voor de ontwikkeling van de producten van het Kennisknooppunt en van het kennisnetwerk binnen en buiten de overheid.

De nieuwe onderzoeken en praktische handreikingen die het Kennisknooppunt ontwikkeld zijn te herleiden naar de in de kennisagenda geformuleerde onderzoeksvragen. Daarnaast kan een periodieke POP-bijeenkomst aanleiding geven om evaluerend te reflecteren op de uitvoering van de kennisagenda en deze waar nodig te actualiseren.

Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het uiteindelijke doel van een kennisagenda, maar ook van de netwerkbijeenkomst, is het verbeteren van de participatiepraktijk.

De onderzoeksvragen van de kennisagenda leiden tot nieuwe handreikingen en andere kennisproducten, die uiteindelijk het vakmanschap van ambtenaren bevorderen en de kwaliteit van (burger)participatieprocessen helpen verbeteren.

Actiepunt planning

Mijlpalen	Verwachte output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Het bijwerken van de strategische kennisagenda voor participatie	De derde kennisagenda voor participatie en bijbehorende onderzoeksvouchers.	1 januari 2027	Hoofdactiehouder Ministerie van IenW Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Ministerie van BZK <i>Maatschappelijk middenveld</i> Erasmus Universiteit, Hanze Hogeschool, Haagse Hogeschool
Het opstellen van een interdepartementaal werkplan voor uitwisseling van kennis- en praktijkervaring over participatie en aanwijzen van contactpersonen.	Een werkplan met concrete acties voor 2026 en verder.	1 januari 2026	Hoofdactiehouder Ministerie van BZK Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Ministerie van IenW, diverse andere ministeries
Het ontwikkelen en verspreiden van een dialoogtoolkit met werkvormen voor participatie.	Een fysieke kaartenset met +/- 40 werkvormen en achtergrondinformatie via het online kennisplatform.	1 februari 2026	Hoofdactiehouder Ministerie van IenW Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Ministerie van EZ, Ministerie van KGG
Het uitwisselen van kennis en onderzoeken van verbeterpotentieel van omgang met maatschappelijk initiatief.	Een aantal bijeenkomsten en werkbezoeken en kennisproduct met leerpunten.	1 maart 2026	Ondersteunende stakeholders <i>Overheid</i> Ministerie van BZK
Het verkennen van de ontwikkeling van een AI-tool voor online participatie, in samenwerking met medeoverheden.	Een MVP die middels een pilot door verschillende medeoverheden wordt getest.	1 juni 2026	Ondersteunende stakeholders: <i>Overheid</i> Diverse gemeenten, provincies en ministeries <i>Maatschappelijk middenveld</i> Dgicampus, OECD

Dit is een publicatie van:

Het ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

december 2025